

✕ ◀ ☐ ▶ / 68 ▶

चांदोबा

वाचकांचे पान

श्रद्धा उभयकर, गोवा, या लिहितात,

गेली दोन वर्षे मी संस्कृत चंद्रामामाची वर्गणीदार आहे. हे मासिक माहितीपूर्ण असून आवातबुद्ध नाचकांची करमणूक करते. संस्कृती व बीतीमूल्यां यांचा परिचय होतो. संस्कृतमध्ये संभाषण काण्यासाठी उत्तेजन मिळते. लोककथा, वेताल-कथा, इतर करमणूक प्रधान कथा, चित्रस्पर्धा, यांच्यामुळे वाचनाची आवड वाढते. पुराणकथा, 'भारतदर्शनम्' या फारच उपयुक्त मालिका आहेत. चित्रांमुळे गोष्टींना छान उठाव येतो. संस्कृतमध्ये कथावाचन केल्यानंतर विचारसरणी व वागणुकीत चांगला बदल होताना दिसतो. लोक परमेश्वराच्या जास्त जवळ येतात, अशा प्रकारे चंद्रामामा सर्वांच्या उपयोगी पडतो.

बिहारहून मनोरंजन प्रसाद लिहितात,

मी लहानपणापासून 'चंद्रामामा'चा वाचक आहे. काही दुर्दैवी काळांत, कांही कारणांमुळे मला हे वाचन करता आले नाही. आता मात्र मी हे मासिक पुन्हा वाचायला सुरवात केला आहे. पूर्वीच्या दिवसांप्रमाणे आजही चंद्रामामा तितकाच तेजस्वी व लोकप्रिय आहे. भारतीय परंपरेची महती सांगणाऱ्या कथा, बोलकी थिथें, सुबक छपाई आणि मासिकाचे स्वरूप बघून आनंद होतो. संपादक मंडळ व मुद्रकांत माझ्यातर्फे शुभेच्छा!

डॉ. नमिनी प्रिंसिप, अलाहाबाद लिहितात

मी माझ्या मुलासाठी संस्कृत चंद्रामामा तीन वर्षे घेत होते आता चोत्तेज्ये त्याला हा विषय शिकायला नाही. म्हणून मी जपून टेबलेले ३६ अंक संस्कृत पाठशाळेला दिले आहेत. इतर विद्यार्थ्यांना त्याचा उपयोग होईल

कु. एम्. धाव्या, आय्. आय्. टी. चेन्नई लिहितात

मी चंद्रामामाची उत्तुळ वाचक आहे. मला तुपचें मासिक फार आवडते. हे जागदार मासिक अनेक वर्षे असे च प्रसिद्ध होत राहो ही सदिच्छा!

राजपुत्राचा अक्षराभ्यास

सूर्यसेन हा बिंध्यागिरी राज्याचा राजा होता. तो मोठा धार्मिक होता. नेहमी तो लोकवस्त्राणाचाच विचार करीत असे. त्यामुळे त्याच्या खजिन्यातील वस्तूंना पैसां लोकांकन्यायासाठी खर्च होत असे. त्यामुळे एक वेळ अशी आली की त्याचा खजिना जवळजवळ रिकामा झाला. त्यासाठी प्रजेकडून आस्त कर वसूल करण्याची त्याची विलकुल इच्छा नव्हती. त्यामुळे राज्यासाठी आर्थिक आर्थक कशी वाटवावी हा विचाराने तो फुला.

बिंध्यागिरीच्या शेवटी विदर्भ आणि वैशली अशी दोन राज्ये होती. विदर्भाचा राजा चंद्रकांत आणि वैशलीचा राजा महीधर, या दोघांचीही रती बिंध्यागिरीच्या निवड आर्थिक परिस्थितीवर व सैन्याच्या दुर्बलतेवर पडली. आपापसी राज्ये वाढवून मोठी करावी, अशी दोघांचीही महत्वाकांक्षा होती. दुसऱ्यांच्या गोष्टी हळू करण्याची वे संधीच शोषित असत. प्रथम बिंध्यागिरीवर हल्ला करून ते आपल्या राज्याला जोडून वग दुसऱ्याचे राज्य हळू करणे,

अशा तऱ्हेचे धूर्तदंड दोघेही आपापल्या पक्षांत रचत होते.

सूर्यसेनला आपल्या गुप्तहेरांद्वारे ही बातमी सफळली होती. सूर्यसेन स्वतः एक निष्णात, तत्त्वदर्शी होता. तो युद्ध टाळण्याच्या मार्गाचा विचार करू लागला आणि त्याच्या हातात एक सुरांभी चावून आली. सूर्यसेनाचा जयंत ह् चार वर्षांचा एकुलता एक मुलगा होता. त्याच्या ज्ञानाभ्यासाच्या शुभारंभासाठी राजपुत्रांमधील शुभमुहूर्त नक्की केला होता. ही हातची संधी राजा दनदणार नव्हता. त्याने आपले शत्रू चंद्रकांत व महीधरला त्या शुभप्रसंगी वैश्याचे आमंत्रण धाडण्याचे ठरवले. दोघांचीही मैत्रीपूर्ण संबंध वाढवण्याच्या दृष्टीने त्याने दोघांना आमंत्रणापत्रे पाठवली. दोघेही राजे अशा संधीच्या शोधांतच होते. त्या दोघांचीही इच्छा होती की कांहीतरी निमित्ताने सूर्यसेनाबरोबर भांडण उकटून काढावे व मग त्याच्याबरोबर युद्ध पुकारावे. दोघांची ही

प्रकाशन होती. दोघेही जयताच्या विद्याभ्यासाच्या आत्मदिनी आले. सूर्यसेनेने दोन्ही पाहुण्यांचा चांगला आदरसत्कार केला. मोठ्या मैत्रीपूर्ण वातावरणात त्या दिवशीचे भोजन पार पडले.

रागंतर बिदर्भाचा राजा चंद्रकांत याने सैन्याची एक पाटी भेट म्हणून देत सूर्यसेनेला म्हटले, "अक्षराभ्यासाचा श्रीगणेशा कर्ताना या पाटीचा उपयोग करावा."

वैशालीचा राजा महीधर यानेही सुरेख हस्तीदंती पाटी देत म्हटले, "सरस्वती मंदिरातून पूजा करून आणलेली ही पाटी आहे. युवराजांच्या अक्षराभ्यासाचा श्रीगणेशा ह्या पाटीवर केलात तर तो मोठा विद्यावान होईल."

आता सूर्यसेनेची परिस्थिती मोठी अवघड होऊन बसली. तरीही हंसत हंसत त्याने म्हटले, "तुम्हा दोघांप्रती मी खरोखर कृताज्ञता व्यक्त करतो."

ऑगस्ट २००६

नंतर चंद्रकांत व महीधर मोठ्या मेथिरपणे अतिथी गृहात पोचले.

चंद्रकांत मनःतः मनांत हीच इच्छा करत होता की सूर्यसेनेने आपल्या मुलाचा अक्षराभ्यास महीधराने दिलेल्या पाटीवरच करावा. मग तो आपला स्वतःचा अपमान झाला असे म्हणून त्या सबबीद्वारे सूर्यसेनेला युद्धासाठी लतकारले. महीधर असाच विचार करत होता. कुठून तरी सूर्यसेनेची भांडण उकलून काढायचे, हाच दोघांचाही उद्देश होता.

पाटीवाचत दोघांच्या मनांतील विचार व उद्देश सूर्यसेनेने मनोमन जाणत होते. परंतु अशा स्थितीत नेमके काय करावे हे त्याला समजत नव्हते. दुसऱ्या दिवशी युवराजाच्या विद्यारभाचा शुभ मुहूर्त येऊन देणाला. राज्याच्या परंपरेनुसार, सुंदर सजवलेल्या हत्तीवर आक्रमस्थ होऊन सूर्यसेने व युवराज जमलेचे आशीर्वाद देण्यासाठी बाहेर पडले. राजमार्गावर रस्त्याच्या दुतर्फा लोक रांगेत उभे होते. ते पुष्पवृष्टी करत राजपुत्रास आशीर्वाद देत होते.

त्याच वेळी महाराजांची वही एका लहान मुलावर पडली. त्याचं वय जेमतेच पांच वर्षांचं जसेच, त्याच्या हातांत एक पाटी होती व ती भेजून वारंवार राजपुत्राकडे इशारा करून तो रडत होता. त्याची आई त्याला समजावत, गप्प कण्यासाठी खूप प्रयत्न करत होती.

सूर्यसेनेने माझाला हत्ती पांढरण्यास सांगितले व तो स्वतः त्या मुलाच्या आईजवळ पोचला. राजाला समोर पहाताच ती घाबरतच उदराली, "महाराज, माफी असावी. अशा शुभप्रसंगी ह्याचे खणे हा आपणकुल आहे. पण मी खरोखरच त्राचार आहे." असं बोलून तिने हात जोडले.

8

चांदोबा

"घाबरून नकोस, सांग वर ह्या मुलाचा का रडतो आहे?" महाराजांनी विचारले. "झाने मला विचारले की राजपुत्र हत्तीवर बसून कशासाठी येत आहे? मी सांगितले की राजपुत्राच्या विद्याभ्यासाचा शुभमुहूर्त आहे. म्हणून लोकांचा आशीर्वाद देण्यासाठी तो येत आहे. हे ऐकून तो एकच हड धरून बसला आहे की "मी माझी पाटी युवराजाला देणारच."

हे ऐकताच सूर्यसेने अतिशय प्रसन्न झाला. त्याने मनांतल्या मनांत विचार केला की एक छोट्यासा मुलगा मोठ्या प्रेमाने आपली पाटी युवराजाला देऊ इच्छित आहे, हीच खूप मोठी भेटनसू जाते. प्रेमभावाने वितेल्या भेटपेक्षा तुल्यरी कोणती भेट जास्त म्हणजेच असते? मग त्याने हलुवारपणे त्या मुलाचा हात पकडला व त्याला विचारले "बाबा, तुझे नांव काय?"

मुलाने डोळे पुसत सांगितले, "सुधाम." "हे घ घ सुधाम, आधी रवणे एकदम श्रवण आणि नूच आपली पाटी युवराजाला दे वर!" राजाने म्हटले.

सुधामने मोठ्या आनंदाने ती पाटी युवराजाला दिली. राजाने सुधामच्या आईस सांगितले, "हे पहा, राजा राजयाड्यांत भोजनसमारंभ आहे. तुम्ही दोघेही जरूर या." तेथे त्यांना येऊन येण्याची जबाबदारी एका सैनिकावर सोंपली.

मिरवणूक उत्सव संपताच राजवाड्यांत युवराजाच्या विद्याभ्यासाचा कार्यक्रम सुरू झाला. राजउपाध्यायांनी युवराजाकडून जन्मासाचा श्रीगणेशा करण्यासाठी पाटी मागितली. चंद्रकांत आणि महीधर दोघेही हे जाणण्यास आता अधीर झाले होते की दोघांपैकी कुणी दिलेली पाटी

चांदोबा

युवराजाला दिली जाईल?

तेव्हा सूर्यसेने उठला, सर्वांकडे बारकाईने बघत त्याने म्हटले, "युवराजाच्या अक्षराभ्यास समारंभात भाग घेण्यासाठी आज राजा चंद्रकांत व राजा महीधर इथे खास पाहुणे म्हणून आले आहेत. माझ्या ह्या दोन्ही मित्रांनी युवराजाच्या विद्याभ्यासाच्या प्रगतीसाठी शुभेच्छा देत, एकाने युवराजास सुवर्णपाटी दिली, तर दुसऱ्या मित्राने सरस्वती मंदिरातून पूजा करून आणलेली हस्तीदंती पाटी दिली. दोघांनाही मी हार्दिक धन्यवाद देतो. परंतु राज्याच्या प्रथेनुसार जेव्हा आम्ही जनतेचे आशीर्वाद देण्यासाठी निघालो, तेव्हा सुधाम नांवाचा एक निर्धन मुलगा आपली एकमात्र पाटी युवराजाला देण्यासाठी अति उत्सुक होता. तेव्हा मी स्वतः जाऊन त्या पाटीचा स्वीकार केला. आता इथे तीन पाट्या आहेत. प्रजेच्या इच्छेनुसार चालायचे

9

ऑगस्ट २००६

ह्याच आमचा परिपाठ व परंपरा आहे. तेव्हा आता तुम्हीच सांगा, की युवराजाने कोणत्या पाटीवर आपल्या विवाह्यासाठी श्रीगणेश करावा?"

दोघेही राजे कांही बोलणार इतक्यांत सभेतील एका सदसगृहस्थाने म्हटले, "आपले महाराज स्वतः घर्माघर्मात व तब आहेत. राजा आणि रंक दोघांनाही ते समानतेने वागवतात, अजाण सुधामने मोठ्या प्रेमाने जी पाटी दिली आहे, त्या पाटीवरच युवराजाच्या अभ्यासाचा शुभारंभ झाला पाहिजे." असे त्याने म्हणताच सगळ्यांनी आनंदाने संमती दिली.

राजा सूर्यसेनने सुटकेचा निश्वास सोडला. महाराज जाणून होते की त्यांनी दोघांपैकी एका राजाची पाटी अभ्यासासाठी निवडली तर दुसऱ्या राजाशी शत्रुत्व निश्चितच होते. पण त्यांना असेही भग्न नाट्य होते की सुधामची पाटी अभ्यासासाठी निवडल्याने कदाचित दोन्ही राजे माराज होण्याची शक्यता आहे. प्रजेचा पाठिंबा मिळेल ह्याची मात्र त्यांना खात्री बाटत होती.

युवराज जयंतच्या अक्षराम्यासाठी श्रीगणेशा सुधामच्या घाटीवरच झाला. राजा चंद्रकोट व सूर्यसेन दोघांनी स्वतः प्रत्यक्ष बसितले की महाराज

सूर्यसेन सामान्य प्रजेबरोबर किती प्रेम करत होते, अन् प्रजाही त्यांना किती मानत होती, असे अन्यथा साधारण प्रेम व आदर पाहून ते दोघेही आश्चर्यचकित झाले. दोघेही जाणून चुकले की राजाला केवळ जार्मिक तैर्य व तैर्यबल अलंकार पुरेसे नाही, तर प्रजेचे प्रेम व आदर मिळणं, हेही अतिशय आवश्यक आहे.

सूर्यसेन आपल्या प्रजेस आपल्या पोटच्या प्रेमाप्रमाणे वागवतात, म्हणूनच प्रजाही त्यांच्याकडे आदराने बसते. त्यांना प्रजेकडून खूप प्रेम व मान मिळतो. म्हणूनच दोघांनीही सूर्यसेनाकडे आपला दोस्तीचा हात पुढे केला.

त्यानंतर सूर्यसेनने विदर्भ आणि वैशाखीच्या राजांच्या जोरदार आदरसत्कार करून त्यांना मौल्यवान भेटवस्तू देऊन निरोप दिला.

सूर्यसेनात सूरवातीस असे वाटत होते की ही समस्या जटिल होईल अन् त्याचे राज्यावर विपरीत परिणाम होतील. पण सुधामच्यामुळे राज्यावरील संकट सहजपणे टळले, व समस्या सुटली. राजाने युवराजाबरोबरच सुधामच्या विवाह्यासाठीही योग्य व्यवस्था केली.

ऑगस्ट २००६

कामेशची संगीत सभा

रामेश अन् कामेश दोघेरोजारी राहत असत. गावातील लोकांचे म्हणणे असे आहे की रामेश स्वभावाने चंगला आणि गनमिलावू आहे. त्याचे बायले-बोलणे गोड असून त्याचे भाषेवरील प्रभुत्व खरोखरच प्रशंसनीय आहे. परंतु कामेशचा स्वभाव मात्र ह्याच्या अगदी विरुद्ध! जेव्हा कधी त्याला संधी मिळे. तेव्हा तो रामेशची टा उडवत असे, त्याला दोमणे मारून, आपण स्वतः कुणीतरी विशेष असल्याचे सिद्ध करण्याची तो व्यर्थ घडपड करीत असे.

एकदा रामेश आणि कामेश दोघांनाही जवळच्याच गावातील एका श्रीमंत जमीनदाराच्या शेरलफ मुलाच्या लग्नाचे आमंत्रण आले. दोघेहीजण गेले. संध्याकाळपर्यंत लग्नाविषीचे कार्यक्रम आशीपले, रात्रीच्या जेवणानंतर तिथे संगीत सभेचे आयोजन केले गेले होते.

घडीचे आठ वाजले, परंतु संगीत सभेत गाणाऱ्या गायकाचा पत्ता नव्हता. नवरदेवाचे वडील सर्व पाहुणे मंडळींची क्षमा मागून म्हणाले, 'सर्व वादक

मंडळी तयार आहेत पण गायकच आले नाहीत.' नवरदेवाच्या मातेवाईक मंडळींपैकी एक दोघेजण नवरदेवाच्या वडिलांना म्हणाले, "तुम्ही कांही काळजी करू नका. आपल्या सुदैवाने इथे रामेश आणि कामेश दोघेही हजर आहेत, आम्ही तर असे ऐकले आहे की ह्या दोघांमध्ये कामेश तर फार चांगले गायक आहेत तेव्हा त्यांनीच वायलं तर?"

पाहुणे मंडळींनीही आग्रह केला तेव्हा कामेशला गाणे भागच पडले. गात असताना कामेशला वाटले की त्याचा आवाज अतिशय गोड असून सर्वजण त्या गाण्याचा आनंद लुटत आहेत. कांही लोकांनी त्याचे कौतुकही केले, पण रमेश मात्र कांहीच बोलत नाही. त्यामुळे कामेश त्याच्यावर रमावला.

आपल्या गावी परतल्यानंतर, कामेश स्वतःच आपल्या संगीताच्या ज्ञानाची स्तुती करू लागला, तेव्हा अनेक संगीत तज्ज्ञांमध्ये बाबीं वाजवून छयाती मिळवलेल्या तीन व्यक्ती पुढे सरसावल्या.

त्यांच्या सहकाऱ्याने त्याच रात्री कामेशाच्या संगीत सभेचे आयोजन केले गेले. त्याने गायला

सुरवात करताच लोकांनी कांही क्षणांतच ताडलं की कामेशला संगीताचे फरसे झाला नाहीं, अन् जोरजोरांत किवाळण्यालाच तो संगीत मागलो. तो मनांतल्या मनांत त्याच्या गाण्याला हंस्त होते.

शेवटी संगीत सभा संपताच कामेश उदराला, 'मी माझ्या गाण्याने सुप्रसिद्ध संगीतज्ञ त्यागराजला - ही तुम्ही विसरावे असे काम केले आहे. तेव्हा माझ्या या गाण्यावर तुम्ही आपापला अभिप्राय जरूर व्यक्त करावा.'

कांही लोकांनी नझलापास्तच त्याची खोटी स्तुती केली. त्यांत तेथे वाजयणारेही कांही लोक होते.

रामेशला गप्प नसलेले बघून कामेशने म्हटले, 'अरे, तुला असा कांहीच न बोलता गप्प राहणं शोभून दिसत नाही. माझी इच्छा आहे की तू पण आपली प्रतिक्रिया द्यावीस!'

कामेशला वाटलं की रामेशने जर त्याची स्तुती केली नाही, तर मांबकरी मंडळी रामेशला मतारी स्वभावाचा समजून त्याची निर्भत्सना करतील, परंतु रामेश म्हणाला, 'मीच कां, इथे असे बरेच लोक आहेत, की ज्यांनी कांहीच मत व्यक्त केलेले

नाही. त्यांचा जो अभिप्राय आहे तोच माझाही आहे.'

रामेशच्या बोलण्यात जी खुपी टीका होती, ती बऱ्याच लोकांच्या लक्षांत आल्याने ते वंसू लागले. कामेशने नाराज झोऊन आग्रह धरला की रामेशला आपले मत व्यक्त करावे लागेल. शेवटी रामेशने तिन्ही बादकांची स्तुती केली आणि परत तो गप्प राहिला.

'पण तू तर माझ्या गाण्याबिषयी कांहीच बोलता नाहीस' कामेशने म्हटले.

"जे वार्ये वाजवत होते, त्या तिघांनी तुझे कौतुक केले. पण त्यांच्यातील एकानेही स्वतः नवल चकार शब्दही काढला नाही. याचा अर्थ असा की अक्षमप्रशंसा करण्याचे तुझे कौशल्य असाधारण आहे, पण त्या तिघांकडे मात्र ही कला नाही. जे काम ते करू शकले नाहीत, ते मी करतो आहे. मी नेहमी अशांना मदत करतो की जे स्वतः कांहीही करू शकत नाहीत, तुझ्यासारख्या तज्ञ मंडळींना मदत करण्याची मला संयम नाही, त्यामुळे मी कांही तुझी स्तुती केली नाही."

अशा तऱ्हेने कामेश परत एकदा रामेश द्वारा परभूत झाला

भयंकर घाटी

11

(ब्राम्हंडी मांत्रिकाला पकडल्यानंतर, जयभद्र व केशवला शोधण्यासाठी नागरिकांनी जोंगरावर बघितले. केशवच्या म्हाताऱ्या बापाने त्यांना सांगितलं की दोघेजण भिकाऱ्याच्या वेधांत नगराकडे पळाले आहेत. हे ऐकून राजगुरूने नगरांतल्या भिकाऱ्यांना पकडण्यासाठी सैनिकांना धाडले. त्यानंतर....)

राजगुरूने पाठवलेले सैनिक आणि नगरांतले उत्सवही तरुण शहरांतल्या सगळ्या भिक्वऱ्यांना गोळा करून राजवाड्याकडे घेऊन जाऊ लागले. त्या लोकांमध्ये केवळ भिकारीच नव्हते, तर गोरगरीबदेखील बरेच होते, फाटके, फळकट कपडे घातलेले!

यांची गणनाही भिकारी म्हणून जेव्हा होऊ लागली, तेव्हा त्यांची संख्या हजारोपेक्षा जास्तच झाली.

राजवाड्याच्या आवारांत त्यांची ही गर्दी

बघून राजाला फारच आश्चर्य वाटले. त्याच्या राज्यांत इतके भिकारी असाच दशेत असतील याची त्याला कल्पनादेखील नव्हती.

राजा, राजगुरू व ब्राम्हंडी मांत्रिक आपापसांत शिरल्याबरोबर सैनिकांनी सर्व भिकाऱ्यांना रांगेत उभे केले. राजा व राजगुरूसाठी उच्चासनाची सोप केली. ब्राम्हंडीला बांधून त्यांच्याजवळ उभे केले गेले. "गुरूजी, मी आतापर्यंत समजत होतो की

आपल्या उज्यांत सारं कांही ठीक चालतंय, पण

घोक्याचं ठरलं असतं. केशव व जयमल्ला तर विध्याचलाच्या दिशेने जात होते. पण म्हाताऱ्याला अजून कांही दिवस तरी इथेच राहायला भाग होतं.

“जर तू त्या डाकूचं तोंड नपितवस तर तुझे प्राण पटकन उडून जशील. तो फार भयंकर आहे!” असं म्हणत केशव व जयमल्ला ने मिळून त्या शिपायाला बांधले आणि त्याच्या ओळ्यांवर-देखील पट्टी बांधली.

जयमल्ल गुहेत गेला, आणि थोड्या वेळानंतर धुकटलेल्या कपड्यांमध्ये बाहेर आला. त्याच्या हातांत एक धैली होत्री. जेव्हा त्याने ती धैली गोलगोल फिरवली. तेव्हा त्याचा खन्खन् आवाज आला.

“या धैलीमध्ये सोन्याच्या मोहोरा आहेत. ब्राम्हदंडी मांत्रिकाने कितीतरी लोकांना फसवून हे धन जमा केलेलं आहे. तेव्हा त्याची चोरी केली तरी ते पकड नाही ठरणार. यातून आपण क्षत्रियांना शोभतील अशी वस्त्रे आणि शस्त्रे खरेदी करू शकू. चला, आता निघू पा.” जयमल्ला केशवला म्हणाला.

तिघेही गुहेत परत आले. पहाट झाली की

ऑगस्ट २००६

18

चांदोबा

त्यातल्या कांही मोहोरा देऊन म्हाताऱ्याला नगरात पाठवायचं व

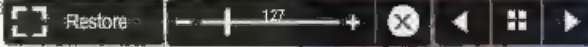
कीं कुणीही त्याला ओळखतं नसतं. केशव व जयमल्ला ने त्याला संमती दिली.

गुहेत बसून जयमल्ल हव्दं हव्दं त्या धैलीतले सोने काढत होता, तेव्हा तिकडे राजवाड्यात झोपलेल्या ब्राम्हदंडीला वाईट स्वप्ने पडत होती. कुणीतरी चोर त्याच्या मोहोरांची धैली घेऊन खन्खन् आवाज करीत होता असे स्वप्न त्याला पडले.

“चोर, चोर, सोने, सोने,” असं झोपेतच ओरडत तो उठला आणि दालनाबाहेर पळायला दारकडे गेला.

तिथे पाहून त्यावर असलेल्या शिपायाने मांत्रिकाच्या छातीकडे नेम पळून आला रोंखून म्हटले, “एक पाऊल जरी पुढे टाकलेत तरी मी तुम्हाला मारून टाकीन.” नंतर त्याने बरोबरच्या शिपायांना बोलावले, “जरे इकडे या रे, ब्राम्हदंडी पळून जायचा प्रयत्न करतो आहे.”

(अपूर्ण)

वेताळ
कथा

अहंकारी पंडित

निश्चयाचा पक्का विक्रमार्क पुन्हा झाडावर चढला, त्याने श्रध खेती उतरवले, आपल्या खांबावर धेतले, आणि तो स्मशानाकडे जाणाऱ्या वाटेने चालायला लागला. तेव्हा प्रेतांत तपलेल्या वेताळाने म्हटले, “राजन्, अहंकाराचीची वेळ आहे, काळाकुट अंधार आहे. तरीही तू धीराने पुढे चालला आहेस, तुम्हा हा अडाहास पाहून असं वाटतं की तू एखाद्या कठीण कामासाठी इतके प्रयत्न करतो आहेस. कांही व्यक्ती अशा असतात, ज्या अहंकाराच्या नशीत स्थितीला महान व अद्वितीय समजतात. आपल्या कुतूबीनाहंकार्यसाधण्याचा ते निश्चय करतात. पण त्यांचा अहंकार त्यांना गोंधळात पाडतो. तुम्हा सावध करण्यासाठी म्हणून

ऑगस्ट २००६

मी अशाच एका अहंकारी पंडिताची कहाणी तुला सांगतो. थकवा दूर होण्यासाठी ही गोष्ट ऐक." आणि वेताळ त्या पंडिताची गोष्ट सांगायला लागला.

मोट्याम हा ब्रम्हपुरचा एक सामान्य शेतकरी होता. श्रीचरण हा त्याचा प्युल्लत एक मुलगा होता. लहानपणापासून त्याला कविता त्यायचा छंद होता. त्याची ही प्रतिभा बघून परिमित नांवाच्या एका आचार्यांनी त्याला आपला शिष्य बनवला.

इतर मुलांना जे शिकण्यासाठी दहा वर्षे लागत असत, ते शिक्षण श्रीचरणने तीन वर्षांतच आत्मसात केले. परिमितने त्याची चांचणी घेऊन सांगितले, "जे मत्ता तुला शिकवायचं होतं, ते मी शिकवलं आहे. आता तू दंडकारण्यांतल्या गुरुकुलांत जाऊन पुढील शिक्षण जर घेतलंस तर तुला सत्कर्ष आणखी वाढेल."

परंतु श्रीचरणला गुरुचा सल्ला अमलात आणता आला नाही. कष्ट करणाऱ्या वृत्तिवादींवर राहून त्यांना मक्त करावी अशी त्याची इच्छा होती. एकदा एक राजस्थानी कवी त्या गांवात आला. परिमित गुरुजींनी श्रीचरणविषयी त्याला सांगितले व म्हटले, "मी शस्त्र शास्त्राचा जाणकार आहे, पण काव्याचे मूल्यमापन करण्याच्या बाबतीत मी असमर्थ आहे. आपण श्रीचरणच्या कविता ऐक आणि सांगा की तो राजसन्मान मिळवण्याच्या योग्यतेचा आहे का?"

राजस्थानी कवीने श्रीचरणची कविता ऐकून म्हटले, "तुझ्या कवितेत व्याकरण व अलंकार-शास्त्रासंबंधी काही दोष आहेत. शंखपुरांत महानंद नांवाचे महापंडित आहेत. जर त्यांनी तुम्हाला प्रमाणपत्र दिलं तर मग तुमची कविता राजसन्मानाला पात्र आहे, असे समजा."

श्रीचरणने महानंदाबद्दल चौकशी केली, तेव्हा आपल्या गांवातल्या संचारी नांवाच्या जमीनदाराचा तो नांवचानातेगार्वक आहे असे त्याला समजले. श्रीचरण संचारीला घेऊन व त्याने त्याविषयी खविस्तर सांगितले.

संचारी म्हणाला, "महानंदाचा वेगळाच स्वभाव आहे. मी जर तुझं नांव सांगितलं, तर मला तो उलट विचारेल की काव्यांतर्त मला कितपत कळलं? तू एक काम कर. एक चांगली कविता रचून त्याला ऐकव. जर त्याची प्रशंसा मिळवलीस तर काम झालंच म्हणून समज. काही लोक म्हणतात की तो गर्विष्ठ, अहंकारी आहे. आणि इतरांचे दोष दाखवण्यांत त्याला आनंद

वाटतो. इतरांना तो कधीही चांगले म्हणत नाही."

श्रीचरणने महानंदाकडून प्रशंसा मिळवण्याचा मनाशी निश्चय केला. त्याने आठवडाभरांत "श्रीकृष्ण बीलामृत" नांवाचे एक काव्य लिहिले. शंखपुरा जाऊन तो महानंदाला भेटला.

त्यावेळी महानंद घराच्या ओटीवर बसून आरंभ नांवाच्या एका तरुण कवीची कविता ऐकत होता. त्याच्या कवितेतल्या चुका त्याला दाखवत होता. ती टीका ऐकून श्रीचरणला हेस आले. महानंदाने श्रीचरणकडे रोखून बघितले आणि त्याच्या हसण्याचे कारण विचारले.

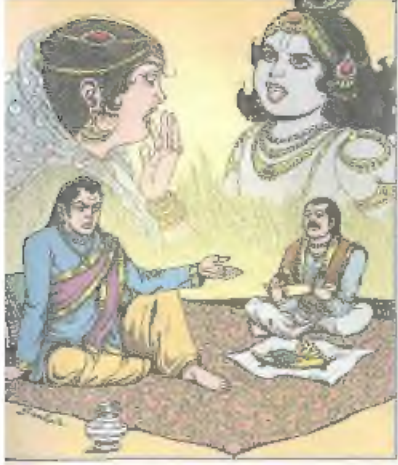
"महोदय, कमळ कितीही सुंदर असले तरी चिखलांत जन्मते, म्हणून काही ते चिखलाचा अलंकार होऊ शकत नाही. चिखलापासून वेगळे

भाव्यांमंतर कमळ एक अलंकार ठरले म्हणून दोष असतील तर ते टीका केल्यानंतर त्याचा काय उपयोग? आपण खंबेडा आहात. आपल्यासारखा महान पंडिताने अशा प्रकारे वेळ वाया घालवला तर त्याचे फलित काय? म्हणून मी हसलो. क्षमा करावी, मला हसणं आवरता येईना."

महानंदने श्रीचरणला नष्टशिक्षान्त न्याहाळून म्हटले, "ज्याला कविता ऐकवायची असेल, त्याला व्याकरणाचे दोष हे समजलेच पाहिजेत. तुझे ज्ञान अपूर्ण आहे. आणि तू माझी चेष्टा केलेस, म्हणजे तू माझाही वेळ वाया घालवलास. पण मला हे तरी फक्त, दे, की तू आहस कोण?"

श्रीचरणने स्वतःचे नांव गांय सांगितले आणि आपली इच्छाही सांगितली. ती ऐकून महानंद

एकदम बाराजीने उठून म्हणाला, "माझी सेवा करायला आला होतास ना? तर मग मला बघून अगोदर तू माझ्या पाया पडायला हवं होतंय, माझा आशिर्वाद घ्यायला हवा होतास, आधी दुसऱ्या एखाद्या मुककडे जा आणि त्यांच्याकडून गुरूचा आदर करायला नीट शिक. त्यानंतर काव करायचे ते मी ठरवीन." महानंदाने कडीर, कर्कश स्वरांत श्रीचरणाला ठणकावले.

श्रीचरण निराश होऊन गांवी परतला. संचारीने काप झालं ते विचारल्यावर श्रीचरणने उत्तर दिलं, "धाऊ, तुम्ही सांगितलंय ते खां ठरलं. महानंद फारच अहंकारी आहेत, त्यांच्याकडून प्रशस्ती मिळवणे मला जमेवसे दिसत नाही. त्यांना कविता ऐक्यावी असही आता मला वाटत नाही."

ऑगस्ट २००६

या घटनेनंतर कांही दिवसांनंतर संचारीला महानंदाकडून एक पत्र आले. "तुमच्या गांवा-तल्या श्रीचरणने रचलेल्या 'श्रीकृष्णलीलापुन' काव्यामधल्या कांही तुम्हाला आवडतील त्या पंक्ती मला निवडून पाठवाव्यात. मात्र बाकिपथी त्याला कांहीही सांगू नये."

त्यानंतर संचारी स्वतः महानंदाला भेटायला शंखपुरला गेला. महानंदाने त्याला जेवायला बोलावले होते. त्यादिष्ट जेवणानंतर महानंदाच्या जातिध्याची स्तुती करीत संचारी काव्यांत म्हणाला, "तुमची धर्मपत्नी यशोदा याच्या हातची वगलेली ही मिठाई अगदी तेजस्वी पूर्णचंद्रासारखी आहे. त्यांत अगलेल्या अमृताची चव चाखायला तहूमाणे मधवी तयारी होतीच, पण धार नव्यांतच अडकला. जेव्हां मी तोंड उघडले, तेव्हां तुमच्या यशोदेला माझ्याजोगी माती तोंडात घालणारा बाळकृष्ण दिसला असेच. आपली यशोदा त्या यशोदामातेची आठवण करून देते." या अर्शाची एक कविता त्याने ऐकवली.

महानंदने चंचित होऊन म्हटलं, "तू जे कांही म्हटसंय, तसं तर इथे कांहीही घडलेलं नाही. पण जेव्हां माझ्या पत्नीने आपल्याला जेवण वाढलं, तेव्हां तिच्यांत तुला तुझी आई आठवली, हे जे अप्रतिम वर्णन आहे, ती फारच सुरेख कल्पना आहे. ह्या जोडी श्रीचरणच्या काव्यांतल्या तर नाहीत ना?"

संचारीने होकारार्थी मान डोलवीन म्हटले, "जेव्हां श्रीचरण तुझ्याकडे आला होता, तेव्हा त्याच्या कवितेत हीच कल्पना मांडली होती."

22

चांदोबा

महानंद हेसून म्हणाला, "एका महाकवीने म्हटलं आहे की कविता म्हणजे कधीही तृप्त न होणारी तृष्णा आहे. श्रीचरण जर राजाकडे जाईल तर त्याला निश्चित योग्य सन्मान प्राप्त होईल."

संचारी ब्रम्हपुरला परत आला. त्याने जेव्हां श्रीचरणला ही गोष्ट सांगितली, तेव्हां तो अतिशय खूब झाला. त्याच्या तोंडातून शब्दच फुटेना. थोड्या वेळानंतर धानावर येऊन तो म्हणाला, "शंखपुरला जाऊन त्या महाकवीला जर मी माझं काव्य ऐकवत नाही तर मीच उद्धट व्हेन." आणि तो लगेच शंखपुरला जाण्यास निघाला.

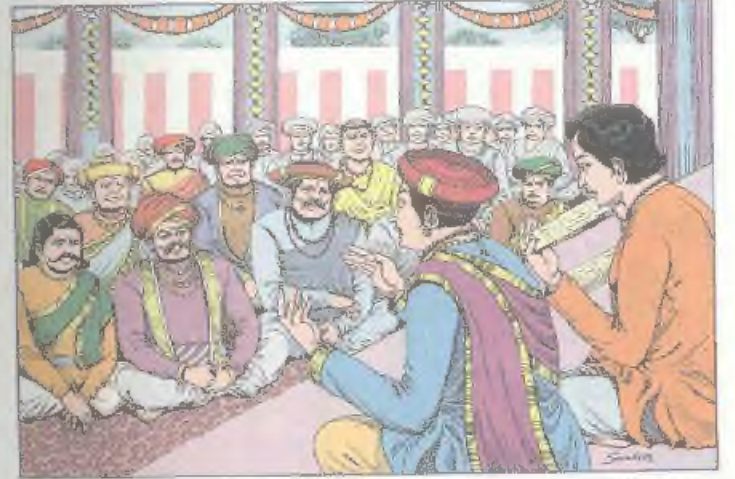
शंखपुरांत श्रीचरण पोचला तेव्हां महानंद घाच्या ओसरीवर बसून दुसऱ्या एका कवीची कविता ऐकत होता. श्रीचरणला बघितल्याबरोबर

महानंद उठून उभा राहिला. श्रीचरणने महानंदाच्या पायावर लोंढांगण घातले व म्हटलं, "गुरुवर्य, मी आपल्याला माझे काव्य ऐकवायला आलो आहे. मला आपला शिष्य म्हणून आपण स्वीकारावे."

महानंदाने त्याला आशिर्वाद देत म्हटले, "आयुष्मान भव, कीर्तिमान भव," त्याला वर उठवले व सांगितले, "माझे बोलणे समजून घेऊन तू शिष्य संप्रदायाचे पालन केलेस, त्याचा मला फार आनंद झाला. परचा पंचमी आहे. तुझे काव्यपठण त्या दिवसापासूनच सुरू होईल."

महानंदाने श्रीचरणाची राहाण्याची व्यवस्था आपल्या स्वतःच्या घरी केली.

पंचमीच्या दिवशी महानंदाने एक मोठी सभा

चांदोबा

23

ऑगस्ट २००६

आयोजित केली आणि श्रीचरणला त्याने आश्चर्य चकित केले. त्या सर्भेत भाग घेण्यासाठी दूरदूरच्या प्रदेशांतले विद्वान पंडित कवी आले होते. त्या सर्वांना पाहून श्रीचरणने जास्त उत्साहाने काव्यपठण केले.

त्यानंतर जेव्हा महानंदाने त्याच्या काव्या-तत्त्वा खास गुणांसंबंधी विवरण केले, तेव्हा सान्या सर्भेत आनंदाचे वातावरण पसरले.

ही कहाणी सांगून वेताळाने म्हटलं, "राजन्, महानंद हा अहंकारी पंडित आहे, यांत शंकाच नाही. सर्व साहित्यिक त्याला महपंडित मानत होते. हीच गोष्ट संचारीने श्रीचरणला सोपितली होती. अनेकजण म्हणत असत की महानंद इतरांच्या घुका फाळीत राहतो आणि इतरांची कधीही स्तुती करीत नाही. आणि जशा अहंकारी माणसाने श्रीचरणच्या कवितेची स्तुती केली ही खरेच आश्चर्याची गोष्ट आहे. महानंदापरी जे हे आकस्मिक परिवर्तन दिसून आले, त्याचे काय कारण असू शकेल? कवी आणि पंडितांच्यामध्ये त्याची जी मानदानी झाली, ती त्याला बाहेर काढण्यासाठीच केवळ होती का? माझ्या या

शंकांची उत्तरे माहीत असूनदेखील आ नू नया राहिलस तर तुझ्या मरतकाची शंभर शकले होतील."

विक्रमाकानि उत्तर दिले, "कित्येक कवी आपल्या कविता ऐकवण्यासाठी महानंदाकडे येत होते त्यांच्या काव्यांतले व्याकरणाचेच अलंकारातले जे दोष होते, ते महानंद निस्संकोचपणे त्यांना सांगत असे. त्याकारणाने त्याची अशी प्रसिद्धी झाली की ती अहंकारी आहे. श्रीचरणच्या कवितेची महानंदाने भरपूर प्रशंसा केली याच काही आश्चर्य नाही. त्याच्या स्वभावांत आकस्मिक परिवर्तन अलं हे म्हणणं बरोबर नाही. साहित्याची समीक्षा करताना दुसऱ्यांच्या काव्यांतले दोष शोधून दाखवणे, हा अहंकार होत नाही. खरं सांगायचं तर जे लोक महानंदाला अहंकारी ठरवून त्याच्याबिरुद्ध प्रचार करीत होते, तेच लोक अहंकारी होते असं म्हणावला हवं."

राजाचे मौनभंग करण्यांत यशस्वी झालेला वेताळ शवासहित गायब झाला आणि पुन्हा झाडावर जाऊन बसला.

(आधार: 'वसुंधरा' यांची रचना)

आपले राष्ट्रगीत

मूळ बंगाली गीत 'जन गण मन' हे १९७७ साली कविवर्य रवींद्रनाथ टागोर यांनी लिहीले आणि ते संगीत करित असलेल्या "तत्त्वबोध प्रकाशिका" यांत प्रसिद्ध झाले.

आंध्र प्रदेशातल्या चित्तूर जिल्ह्यात मदनापुरी इथे बेइंट थिऑलॉजिकल कॉलेज आहे. त्याचे प्राचार्य डॉ. जेम्स एच्. कझिन्स यांनी १९१९ मध्ये टागोरंना निमंत्रण देऊन बोलावले होते.

फेब्रुवारी महिन्यांतल्या एक गम्य संध्याकाळच्या वेळी, डॉ. कझिन्स-हे एक आम्बरीषा कवी होते, त्यांची पत्नी मार्गरेट आणि कांही विद्यार्थ्यांनी टागोरंना हे बंगाली गीत गाण्याचा आग्रह केला. जेव्हा "जय हे, जय हे," ही ओळ सुरू झाली, तेव्हा सारेजण उत्सुकपणे टागोरंच्या सुरांत सुरू मिळवून गाऊ लागले.

मदनापुरीच्या त्यांच्या मुकामात, टागोरंनी मिराल कझिन्सना हेच गीत इंग्लिशमध्ये सादर केले. त्या बाईंनी टागोरनीच त्याचे स्वलेखन तयार केले. नंतर त्यांच्या आठवणी विहिताना डॉ. कझिन्सनी त्यांत लिहिले आहे... "त्यांचे गीत गाथन म्हणजे प्रवेश, पर्वत, नद्या यांचा भूगोल जणू होता. दुसऱ्या कळव्यामध्ये हिंदुस्तानच्या धर्माची यादी होती."

१५ ऑगस्ट १९४८ रोजी जेव्हा पंतप्रधान पंडित जवाहरलाल नेहरू यांनी लाल किल्ल्यावर प्रथमच तिरंगी झेंडा फडकवला, त्यावेळी मिरसेस कझिन्सनी तावलेल्या चार्लीवर शीख रेजिमेंटने हे गीत वाजवले. तेव्हापासून आपण सारेजण ह्याच चालीवर हे गीत गातो आहोत.

खास बातम्या

राजकारणाची तोंडआकथन

लोकरच नवीन लोकसभेचे अधिवेशन सुरू झाले की नव्याने नियुक्त असेल त्या खास दारांचा शपथविधी होईल आणि ते कामकाजात भाग घेतील. परंतु तमासब या नात्याने जास्त प्रभावी कार्य त्यांच्याकडून व्हावे म्हणून त्यांना प्रशिक्षण देण्यात येणार आहे. त्रिवेद्रमच्या केरळ विद्यापीठाने पंच शिक्षणक्रमांत एक नवा विषय सुरू केला आहे. त्याचे नांव "डिप्लोमा इन प्रोपेसन्स पोलिटिकल मॅनेजमेंट" असे असून, ग्रामपंचायतीचे सभासद, स्थानिक स्थापन संस्था, मागा हे प्रशिक्षण घेणे उपयोगी ठरेल. प्रत्येक वर्गात चाळीस विद्यार्थी असतील व हा अभ्यासक्रम सहा महिन्यांचा असेल.

डॉक्टरच डॉक्टर

घरांत डॉक्टर असणे हे नेहमीच फायद्याचे व रोपीचे असते. कुणी आजारी पडले तर घरांतली व्यक्ती त्याची काळजी घेणारी असतेच, फर्माटकांतल्या बागातकोट जिवांतल्या पुथोळ तालुक्यांतल्या रोज्याड पारिवारांत एक नव्हे, तर सावजन डॉक्टर आहेत. पण त्यांच्यापैकी कुणीही वैद्यक नाहीत! सर्व जातीजणांनी पी.एच.डी. ही पदवी मिळवलेली आहे. या कुटुंबाचा कर्ता रामणा, याला अकरा मुले झाली. त्यांच्यापैकी तीन मुलगे आणि चार मुली यांनी उच्च शिक्षण घेऊन पुढे प्रबंध लिहिले. त्यांचे नांव अशा गिनेस बुकांत नोंदले गेले आहे.

नांदेड

मृत्यूच्या दरीच्या शोधांत

मणिपूरची राजकन्या मधुबेती ही एक रूपवती राजकुमारी होती. साहजिकच, तिचे पाणिग्रहण करायला अनेक तरुण उत्सुक होते. पण काही ना काही कारण सगून ती प्रत्येकाला नकार देत होती. तिच्या आईवडिलांची ती फार लाडकी होती आणि त्यांना तर तिच्या लग्नाची घाई होती. मरणापूर्वी एखादे गोजिराणे नातवंड खेळवावे, अशी त्याची इच्छा होती. मोनीसिंग हा एका टोळीच्या सरदाराचा मुलगा मधुबेतीचा भेटला. तिने त्याची मागणी नकारली नाही. तिचा तो देखपा, दयाळू व सज्जन वाटला. राजारणीला तो राजवंशातला नव्हता तरीही आनंद वाटला. विवाहचा मुहूर्त ठरला आणि सान्या राज्यांत तीन दिवस आंगवोत्सव सारत होता.

आणि लग्नाच्या आढल्या विनशी अतिशय राईट गोट घडली. नेहमीप्रमाणे राजकन्या नदीवर न्हाण कनायला गेली आणि नदीतून ती बाहेर आलीच नाही. तिच्या दासी खंदतरदत राजवाड्यांत परत गेल्या. संबंध राज्य दुःखांत बुडाले. मधुबेतीच्या आईवडिलांना आठवडे की तिच्या लग्नाच्या असोडा ती त्या शापांतून मुक्त झाली नव्हती, आणि हे लक्षांत ठेवून बहुधा ती प्रत्येक तरुणाला नकार देत असावी. मोनीसिंगाशी लग्न दवळण्याच्यावेळी त्या शापाची कालमर्यादा ती विस्तरली असावी असं त्यांना वाटलं.

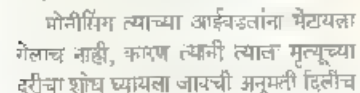
चांदोबा

तरुण उमदा मोनीसिंग तर वेडापिसा झाला होता. तिचे शव नदीतून वर येईल आणि तिचे शवटचे दर्शन घेता येईल या आशेने तो काही दिवस राजधानीत थांबला होता. मंतर तो त्याच्या आईवडिलांकडे परत जाणार होता. रागा व राणीने तर त्याला दत्तक घेऊन आपला वारस बनवण्याचे ठरवले होते.

पण मोनीसिंगाने ही सूचना काही मान्य केली नाही. तो त्यांना म्हाणाला की जर राजकन्येला

अप्रिल-२००६

की तू स्त्रियाकडे बघायच नाहीस, किं ग ध्यान
बनवलेले भोजनपदार्थ खायचे नाहीस
एकेचाळीस दिवस तू तीनदा स्नान करायचा

धरेन दिवस चलत राहिल्यानंतर,
 पर्वतशिखरां खणीं ज्या मांघळ्यां वनात
 पक्कट होणेली दिवशी त्यांना दाहकाल
 आणें तिथे आग पलंगाल निजघनी एक
 मृगकुललीं म्हणता दिवली त्यान पिशवीतून
 चादाजा

तुला ही त्या देवाचा भेटवेली नाही, ती मला माहीत नाही, पण त्याच जागी मूल व्यक्ती चांदण्या रात्री अवश्य येतात. धन मला तुला सांगितलं पाहिजे, की जरी तू तिला पाहिलस. तरी तू तिला स्पर्श करायचा नाहीस. तू फक्त तिच्याशी बोल् शकशील आणि तिच्या उत्तरासाठी वाट पाहाशील ' नंतर त्या दरीत रात्री फले पोकळयेचे ने म्हातारीने त्याला सांगितले, व चंद्र उगवण्याची वाट पाहण्यास सुरुचले

अंधार पडल्यावर मोनीसिंगने मृत्यूच्या दरीकडे जाण्याची वाट धरली. व ती चालत जाताना झाडांमधून चंद्र दिसतोय का, ते तो

गणत होता. देवाने त्याला वाटेवर काँग मिळाले. जनावरे दिसली नाहीत तरीही त्याने जनावरा भाला काचम रज्ज ठेवलेला होता अचानक, त्याला धोडी मोकळी जागा दिसली आशी. कधी आकृती फुलझाडाच्या मध्ये फिरताना त्याला स्वप्न दिसल्या त्यातून राजकन्या कापणी न शोधायला त्याला बरा त्रासच पडला. तिच्यासारखी दिसणारी एक आकृती त्याने बघितली आणि तो धावतच तिच्याकडे गेला. आनंदाच्या थरात त्याने तिचा हात पकडून तिला म्हटले, ' राजकन्या! चव माझ्याबरोबर मी तुला तुझ्या आईवडिलांकडे घेऊन जाईन ' आणि काय आश्चर्य ती राजकन्या एकदम न हसली. शाही विचार मोनीसिंगा काय करावे ते त्याला कळलेना त्या जागी राजकन्या परत काही आली नाही

पहाटेपर्यंत त्याने वाट पाहिली आणि तो म्हातारीच्या ओंफडीकडे परत गेला तिने शांतपणे त्याचा पराक्रम ऐकला व म्हटले, ' आज दिवसभर तुझेच राहणं रात्री पुन्हा तू राजकन्येच्या शोधात त्या दरीकडे वसत जा जर ती दिसली तर तिला तू अजिबात स्पर्श करू नकोस '

अंधार पडल्यावर मोनीसिंग धावला आणि पुन्हा अरण्यातल्या वाटेने त्या मृत्यूच्या दरीकडे गेला पण आज त्याने आपला भाला बरोबर घेतला नव्हता त्याला वाटलं, की त्याच्या भाल्याला भाला पाहून राजकन्येने त्याला कदाचित ओळखल नमेल चंद्राचा प्रकाश जेव्हा गायला दरीवर पसरला, तेव्हा मोनीसिंग मृत व्यक्तीच्या आकृती परत येतील या आशेने वाट धरून

धावला होता त्यापैकी राजकन्येला आज त्याने लवज मोकळेल त्याने मनःपूर्वक देवाची प्रार्थना केली. ' हे देवा! तिच्याशी बोलण्याच्या व विचारण्याच्या जाण्याच्या मोठा पारान मला शक्य

पण अघटितच घडल राजकन्येने त्याला लवचक ओळखल, व ती केवढे त्याच्याजवळ जागा आणि त्याला म्हणाली, ' मोनीसिंग! तू मला शोधत आहे आतासा तुला ही जगा कशी सापडली '

तिने राण्या होना काय नवे म्हणून मोनीसिंग अनिष्टास स वष होना ती नदीत नाडीगी शास्त्राभाषून काय भाव घडल ते गजाल सांगितल ' नू माझ्या शत्रू परत अश्वीनाकान थोडील का ' मी तुला तुमच्या राजवाड्यात घेऊन जाईन, आणि तुझ्या मानाचे त्याच्या अनुमतीने आपण करू करू या '

' जनमानस मंडन मी, मोनीसिंग! ' मधुनची उदगारली ' नू मला वाट दारुच पण काहीही झाल तरी नू मागे वळून बघू नकोय मी मागेमागे येत आहूच आपण त्या पर्वतावर चढून भर गेलो की नक मी तुला हाक मारीन त्यानंतर नू माझ्याकडे पाहू शकशील '

मोनीसिंगाचा राजकन्येवर पूर्ण विश्वास होत निवही त्याच्यावर खरे प्रेम होते त्याने त्या दरीतून परतीचा रस्ता धरला, अरण्या ओलांडून ते जंगल चढून गेली आला, सोपयान पहाट साडी खोले त्याचे नांव हळूच घेऊन त्याला हाक मानवली त्याला ऐकू आली, मोठ्या आतुरतेने व आनंदान त्याने मागे वळून बघितले, तर राजकन्या

त्याच्याकडे पाहून प्रसन्नपणे झपट होती आता त्याने तिचा हात मोठ्या धीराने पकडला आणि दोघेही राजवाड्याकडे निघाले राजा व राणीचा आनंद तर गणनात मायेना, आपली लाडकी राजकन्या त्याच्या नजरेप्रमोद सुखरूप व सुखित होती मधुनची व मोनीसिंगाच्या लज्जाच्या तयारीला त्यांनी उत्साहाने सुरवात केली त्याला युवराज म्हणून घोषित करण्यात आले त्या दोघांचे आयुष्य आनंदानत चाचुं होले.

राजपुत्र मोनीसिंगाला कुणीही सांगितल नव्हत, तरी तो त्या मृत्यूच्या दरीत राजकन्येला शोधायला कसा गेला याची कहाणी मात्र त्याने फुणलाही कधीही सांगितली नाही. ते शेंवटपर्यंत गुपितच राहिले

विचित्र स्वप्न

शिव हा पंचवीस वर्षांचा एक अशिक्षित तरुण होता. भगवाणेशाही जास्त प्रेम तो प्राण्यावर करत असे, तो कोकाना माढीवर घेऊन त्यांचा प्रेमाने मुका घेत असे. गावातल्या कुठ्ठांबरोबर तो खेळत असे, घरात घुसलेल्या उंदीर पालींना मोठ्या शिताफीने पकडून एका चंभ पिशवीत घालून त्यांना गावाबाहेर सोडत असे.

त्याच गावात चवन नावाचा मनुष्य दुधाचा व्यवसाय करत असे. नीलवेणी नावाची त्याची एकुलती एक मुलगी होती. शिवला ती फार आवडे. एक दिवस सध्याकाळी गावाबाहेर एका कदुर्तिवाच्या झाडाखाली बसून शिव गाणं गुणगुणत असतानाच, तिथे नीलवेणी पाणी भरण्यासाठी आली.

आजूबाजूला कोणी नव्हतं, म्हणून हिमत करून शिवने तिला विचारले "मला तड्याशी लग्न करायची इच्छा आहे. तुला हे लग्न मान्य आहे का?"

'हो शिवतीत माझ्या वडिलांचा विचार'

असं बोलून हसतच ती निघून गेली.

शिवने जोळखोल की तिला हा लग्नाचा प्रस्ताव मान्य आहे. तेव्हा त्याने तिचे वडील चम्म ह्यांना भेटायचा निश्चय केला. शिवचे बोलणे ऐकताच नीलवेणीचे वडील एकदम रगाबून म्हणाले 'तू निव्वळ अडानी आहेस काही नक्की घंदाही करीत नाहीस. फक्त उंदीर आणि पालींना पकडण्याचे काम करतास. तू एक नबर्या आवळणी आहेस, अशा बेकार माणसाबरोबर मी माझ्या मुलीचे लग्न लावून कसा देऊ? अशक्य असेच जा!' "

शिवला चटले की चमनने त्याचा फार मोठा अपमान केला आहे. तो अतिशय दुःखी आणि निराश झाला. पण नंतर त्याला जाणवले की चमनच्या बोलण्यात तथ्यास आहे. त्याला कोणी कामही देणार नाही आणि लग्न करून तो वायकोला खाऊ पिऊं तरी कसा घालणार? हाच विचार करत तो झोपी गेला. त्याच दिवशी रात्री त्याला एक विचित्र स्वप्न पडले. तो समुद्रात

सहज आहूता

पोहतो आहे. जवळच एक लावसडक केंस असलेला एक काळा माणूस बुडत आहे. त्याला वाचवण्याच्या हेतूने शिव त्याला किनाऱ्यावर ओढून आणतो. अंदाजे त्याच वेळेस एक मोठी लाट उसळते आणि प्रवाहाबरोबर बाह्यत ते दोघे किनाऱ्याला जाऊन पोचतात. परंतु ते लांब केसांचा मनुष्य एका खोल खड्ड्यात पडतो. तर शिव एका बाजूच्या छोट्याशा टेकाडवर जाऊन पडतो. अन दुपऱ्याच क्षणी त्याला जाग आली. शिवला समजेना की ह्या स्वप्नाचा अर्थ काय असावा? गावानले लोक म्हणत असत की जगताच्या एका बाजूकडील पर्यतामधील भुलत र ह्याच तिरक्या कोळ्याचा एक बांध असल्या स्वप्नाचा अर्थ जाणतो, जाणता. त्याच बांधातूनही गगनतो अशी स्वप्ने माकार हौष्यासाठी तो योग्य उपायही सूचवतो. तेव्हा त्या विचित्र स्वप्नाचा अर्थ जाणून घेण्यासाठी शिव त्या बाबाना भेटायला निघाला.

जंगलाच्या मधोमध एक अरुंद रस्ता होता तो त्या रस्त्याने जात असतानाच वाटेत गोर्याचा पाऊस सुरू झाला. जवळच असलेल्या देवीच्या एका उजळ दंडळात तो निवाऱ्यासाठी थांबला. बघता बघता चारी बाजूला गडद अंधार दाटला. त्याच वेळेस तेथून एक बैलगाडी आली. ते पाहताच शिवच्या जिवंत जीव अम्ला घाईने तो त्या गाडीशी पोचला. गाडी हाकणारा तर कुणी दिसला नाही, परंतु गाडीत एक माणूस आढळा गडलेला दिसला. तो गाडीच्या आत गेला आणि त्याने बारकाईने बघताच त्याच्या लक्षांत आले की गाडीतील मनुष्य खूप आजारी आहे. त्याचे

चांदाबा

आता तापातून स्वस्थतेत आहे त्याला वाटेत की ह्याच्यावर तांबडतीव उपचार केले नाहीत तर ह्याचा मृत्यू अटळ आहे. त्याने गाडी राजधानी कडे बळवली.

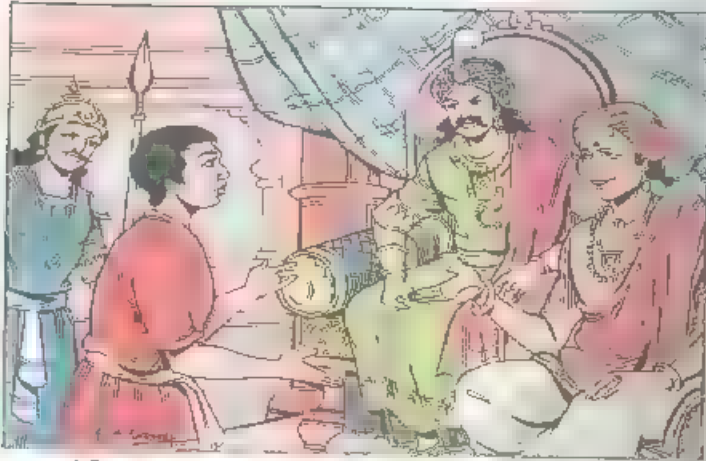
राजधानीच्या पोचेपर्यंत सूर्योदय झाला. शिवने गाडी थांबवली आणि तेथे डॉक्टर असलेल्या नैनिक्काने त्याने विचारले 'अहो येथे जवळपास कुणी वैद्य आहे का?'

जरा सशयास्पद नजरने बघताच एका नैनिक्काने त्याला विचारले 'तू कोण आहेस? असं विचारतच त्याने गाडीत डांबावून पाहिलं आणि तो एकदम जोरात ओरडला, 'अरे बाप रे हा मनुष्य तर मज्जाचोर लहू भाई.

नैनिक्काने गाडीची, आत जाऊन तपासणी करताना त्याला आत एक पेटी सापडली. त्यामध्ये दगदागिने व मोहोरा भरलेले होत्या.

37

ऑगस्ट २००६

'जस दिमतय की तू त्या महाचोराचा साथीदार आहेस' अस म्हणतच एका सैनिकान शिवाची मान पकडली

असह येदनने शिव कण्हयला लागला व थारथरत कापया भावाजान म्हणाला "साहेब मी चोर नाही जर चोरी करण्याइतके धाडस माझ्याकडे असते तर मी तुमच्या कहान रांपडतोच नसतो. खर तर कात रात्री मला एक विचित्र स्वप्न पडले त्याचा अर्थ जाणून घेण्यासाठी म्हणून मी तिरळ्या बाबाच्या दर्शनासाठी जाताना वाटेत मला हा आजारी मनुष्य दिसला त्याच्यावर उपचार करण्यासाठी म्हणून त्याला इथे येऊन आलो आणि तुमच्या वाळ्यात अडकलो "

शिवायाने ताबडतोब न्याचा गळा सोडून

म्हणाला, "हो दोकी नाही झाला सोडून घ्या" तेव्हा शिव मोठ्या उत्साहाने राजगुरुना म्हणाला, "कन्यसुत, गुरु महाराज, मला तुम्ही तिरळ्या बाबाच्या दर्शनाला जाण्यापासून वाचवतलं"

इतक्यात कनूच्या खोलीतून राजगुरु राजकुमारी आपली वेणी इकडे वळवून लोखंड लोखंड ओरडतच बाहेर भात पाडून लगेच तिकडे पाहिल्यावर त्याला दिसले की तिच्या वेणीवर एक पाल चिकटून बसल्यामुळे ती रडत होती

चटकन शिव पुढे सरसावला आणि त्याने दोन भोटोच्चा चिमटीतच पालीचा गळा पकडला राजकुमारी आश्चर्यचकित होऊन बघत राहिली तोवर त्याने पालीला राजवाड्याच्या भिंतीवर उच फेकून दिले

'बापरे, काय घोट आहेस रे! तुला पालीची

राजगुरुकडे एक दारुणप टाकला राजगुरुशिव कडे पहात म्हणाले स्वपणात बघिलेल्या, त्या सुकुतालेल्या माणसाला वाचवण्याच्या प्रयत्नात कुंच किनाऱ्यावर येऊन पाण्याबिना तडकडणाऱ्या मशाप्रमाणे अडकलास मग राजाकडे वळून वघत ते म्हणाले, "हा दोकी नाही झाला सोडून घ्या"

तेव्हा शिव मोठ्या उत्साहाने राजगुरुना म्हणाला, "कन्यसुत, गुरु महाराज, मला तुम्ही तिरळ्या बाबाच्या दर्शनाला जाण्यापासून वाचवतलं"

इतक्यात कनूच्या खोलीतून राजगुरु राजकुमारी आपली वेणी इकडे वळवून लोखंड लोखंड ओरडतच बाहेर भात पाडून लगेच तिकडे पाहिल्यावर त्याला दिसले की तिच्या वेणीवर एक पाल चिकटून बसल्यामुळे ती रडत होती

चटकन शिव पुढे सरसावला आणि त्याने दोन भोटोच्चा चिमटीतच पालीचा गळा पकडला राजकुमारी आश्चर्यचकित होऊन बघत राहिली तोवर त्याने पालीला राजवाड्याच्या भिंतीवर उच फेकून दिले

'बापरे, काय घोट आहेस रे! तुला पालीची

भीती नाही वाटत?" राजकुमारीने शिवला विचारले शिव नम्र स्वराने उत्तरला आमच्या गव्यात ज्या कुंजाच्या धरात पाली उडीर साडतान त्यांना मी पकडतो आणि गव्याबाहेर सोडून देतो अस म्हणताना की पालीना आणि मांजरांना मारणे हे म्हापाप आहे "

महाराज खूष होऊन शिवाला म्हणाले "राजवाड्यातील केवळ पालीनांच पकडण्याचं नव्हे, तर इतर किडे कीटकनाही पकडण्याची जबाबदारी मी तुझ्यावर मीपवली करशील का ही नोकरी?"

ह्यापेक्षा जास्त मनाआणखी काय बाहिजे महाराज?" मान झुकवून शिव उत्तरला "आधळा काय मागणार" तर दोन डोळे माझ भाग्यच फळफळतं, मला लोक आकर्षी अन् निरुद्योगी मानतात आणि तयरी मला किडे कीटकना पकडण्यापांग्वय इतर काही येत ही नाही तुमच्या कृपेने माझ जीवन मार्गी लागेल

अशा तऱ्हेने आकर्षी बेकाश शिवला नोकरी मिळाली ह्या नाबालीन सर्व हकीमत समजणाच चमनने आपली मुनगरी नीलबेणीचा विवाह शिवबाराचा मोठ्या थाटामाटात करून दिला

चावोचा

१५

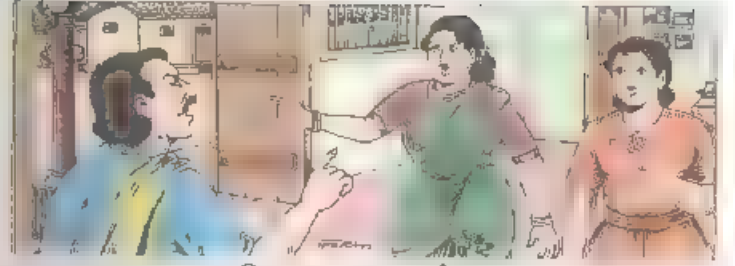
ऑगस्ट २००६

रतनच्या गळ्यांतला फांस

पंचवीस वर्षांपूर्वी रतन त्या गावात आले होते. तेव्हा त्या गावात काही कामे पण आले. ती त्या गावातला एक स्थानिक (तकरी) आहे. ती तेव्हा म्हणता की रात्रिचे ३ पासून ४ पर्यंत म्हणून संपता असताना आली पण गावाची मात्र याचा महाकबूत म्हणतात आणि त्याच्या क्षमतेची टक्कळी करताना त्या शिक्षा बिल काहीही पाहता होत नाही. अशा अक्षरशी त्याची रचना करताना त्याच्या या काम बिलबिल पाहून उडोव डोळीचे मीक अशात ३ पासून ४ पर्यंत पाहण्याची क्षमता मिळाली म्हणून शेतकऱ्यांनी मीक बिल ३ पासून ४ पर्यंत अशा रीतीने तसकेच नाही जाणवत किंवा मिळेव खा आशेने खनने विक्री केली नाही.

परंतु उडव्याच्या किंमतीत काही बळ झाली नाही, उलट दिवसेंदिवस किंमती कमी होऊ लागल्या त्यामुळे जे नुकसान झाले असेल त्याची कल्पना रतनला असल्या झाली त्यात गावचे दाय लक्षात आधुन आत्महत्या करायचे ठरवले. ती तेव्हा त्या न्यायीत होती. तेव्हा जेजुरीस जाऊन त्यांना पाहिले आणि नागरीच येऊन ते शब्द कापून होऊन रतनला जमिनीवर आपल्याने आणि त्यांच्या चहऱ्यावर पाणी झिरवले.

तुमचे दोन वर्षांचे मुलं जेवढे विकत पाहिले आणि ती म्हणायला लागले की तेवढे मुलं नाही सध्या असे वाटते होती पण हे जर महामुल झाले आणि त्याचे दोन मुलं केले असता त्याचे पैस नुईने नाहीत. या मुलं छेदने ती गप्प समजत नाही. तुम्ही यात जाऊन राहिले. **बेनारस**

सीतारामचा बोंकर

शेखर बघीपूरमधे राहत होता. तो दहा वर्षांचा होता. तेव्हा त्याच्या आईबडिलांचा मृत्यू झाला. त्याचा मामा जोगी त्याला आपल्या घरी घेऊन गेला पण त्याची पत्नी जेनिणी हिला शेखरचे गात नसणेच बघून त्याला वाळू पडत होती. ज्याचं दर्शन होतं ती त्याच्याकडून घनगती येथे काम करून घेत होती आणि त्याचबरोबर काहीतरी स्वतःपण करून त्याला राखत होती. असं काम मृतपण न सहन करत होता.

बायकोपेहे वेगळे जोगीला मुलीच आवडत नव्हते. त्याबद्दल एक दिवस तो तिला सांगतला तेव्हा तिने उत्तर दिले, 'तुम्ही किनाकारण माझ्याकडे आठ घेता आहात. तुमच्या भाव्याला मी सगळ्या मुलासारखा सांभाळते आहे ह्यावर त्याच्याच विचारा की'.

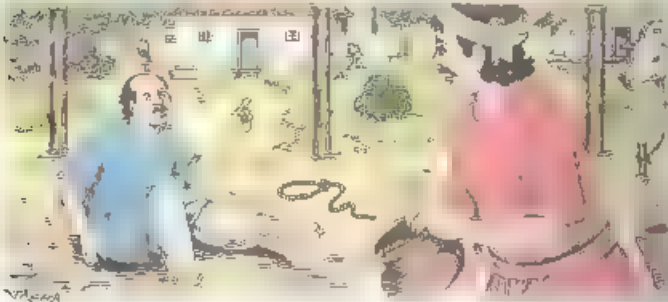
जोगी तिच्या माणाला शेखर बायकोच आहे, मी अन्ना बरेलावून विचारल तर तो काहीही बोलणार नाही, कारण तो तुला धावरतो. त्याचा

चांगुलपणा पाहून तरी न त्याच्याशी नीट वाग. 'जेनिणी गराज होऊन म्हणाली, 'जर खरच तुमचा भाचा सकोची वचागला आहे, हळवा आहे, तर त्याला सीतारामच्या घरी पाठवा. कर्ता दिवस तिथे काम करताना खंतच ने मी बघतच.

मी निघत आहे. नगरात पाहता थोडा मी कृष्णान्वही घेई कामात पाठवण नाही नुई अन्ना की काण भावेच. ' जोगीने गप्प तिला फक्तकान.

दोघांमधले हे भांडण शेखर बघत होता. तो पुढे येऊन म्हणाला, 'मामा, मामी मला बस देते अस मी कधीच मुन्हाला म्हणालो नाही. तेव्हा घाबर तुम्ही जोगीच बाद वाढवूनका. पण तुम्ही जे म्हटलत ते खर आहे. हे मना मामीला सिद्ध करून दाखवायला हव. मी सकोची आहे. हळवा आहे की बाबत आहे, हे साहाय्यासाठी तरी मला सीतारामच्या घरी काम करत पाहिजे. त्यांत काहीच चूक नाही.'

शरद जोशी

ऑगस्ट -२००६

४१

धावला

जोगेडा वाटस की सीतारामच्या घरी निदान शेखरची रिशेनी बरी राहिल म्हणून त्याने या प्रस्तावाला विरोध केला नाही. शेखर सीतारामच्या घरी पोचला

सीताराम हा शिवपुरातला एक प्रसिद्ध व्यापारी होता. तो व्यापारात फार हुशार व चाणाक्ष होता असे लोक म्हणत. त्याची पत्नी अरुघनी ही गुणवती होती. मुले, सुता, सारी एकत्र कट्ट्यात राहून नीटनेटका संसार चालला होता. त्यांच्या व्यवहाराद्वारेच हे एक घागले उदारपण आले असे गावात मानले जात होते. घरांत असे विद्यावाहे काही अडचण उभी राहिली तर सर्वजण एकजुटीने तिचे निराकरण करीत, व त्याचा त्यांना रास्त अभिमान वाटत होता.

पण आता सीताराम म्हणतच झाला होता

आणि धव्याचा रोजचा व्याप सांभाळायची शक्ति त्याला राहिली नव्हती. त्याचे मूलगे व्यापार बघू लागले आणि वडिलांनी नुसती विश्रांती घ्यावी असे त्यांनी ठरवले. कोणताही प्रश्न नेचडिताच्याकडे आणत नव्हते. जेव्हा लोकांना हे समजले तेव्हा ते आपापल्या अडचणीसाठी उपग्रह विचारायला येईनासे झाले.

सीतारामला मात्र शक्ती आली की सारंजण त्याच्याकडे दुर्लक्ष करीत. आहोत त्याच वष आले होत, म्हणून लहानसहज बाबतीत तो नाराज होत होता. चिडायला लागला होता. अरुघनीला नवऱ्याचा हा चिडचिडेपणा सहन होईना. म्हणून त्याच्यावर देखरेख करण्याची जबाबदारी तिने मुलाच्यावर सांपवली. मुले, सुता, नातवंद ही आळीपाळीने सीतारामकडे जाताने तहा पुढत होती. परंतु काहीतरी खुरपटकावून सीताराम रोज नाखूप होत होता. व यादविवाद वाढतच होत.

बऱ्याच दिवसानंतर थोड्या सुनेचा आजोबा नरसिंह त्यांच्या घरी गेला. सीतारामचा बदललेला स्वभाव पाहून त्याला फार वाईट वाटले, अरुघनीनेही त्याला सविस्तर सांगितले की सीताराम आता सर्वांच्यासाठी एक समस्या बनतला आहे.

गगळी हसताना तेव्हा त्याने नरसिंहला हसतून म्हटले "काही वर्षांपूर्वी माझीही हीच दशा झाली होती. पण तेव्हा माझ्या मुलाने माझी देखभाल करण्यासाठी एक बाळेचा माणूस आणून ठेवला. त्यानंतर मात्र आमच्या घरांत काही गडबड झाली नाही.

नरसिंहाची ही सूचना अरुघनीने लगेच अमलात आणली. पण ही व्यवस्था सीतारामला काही अपवादी नाही. घरांतल्या लोकना आपण आवडत नाही. म्हणून त्यांनी नवीन माणूस नेमला अस. सीतारामला वाटत, आणि आपला रस तो त्या नेमकावर काढला. साहजिकच कृषी नेकर खिन्ना. या कठीण परिस्थितीत शेखर सीतारामच्या घरी क्तावर रुजू झाला. सर्वांचाच हायसे वाटले.

शेखर सीतारामची सेवा पनापासून करायला लागला. तो कोणतीही टाळाटाळ करीत नव्हता. पण सीताराम त्याच्या प्रत्येक कामात काहीतरी दोष काढीत असे. पण शेखर नुसतच हसून गप्प भरत होता. ते बघून सीताराम जास्तच चिडत राही. असे तीन महिने गेले. शेखरच्या सहनशक्तीच आश्चर्य बाटून एक दिवस सीतारामने त्याला विचारले, "मी तुला इतका तमावतो, तरी तुला इथून जावेसे कसे वाटत नाही?"

शेखरने उत्तर दिले, "ह्या घरातले सारे लोक चांगले आहेत. मला इथे पोटभर जेवण मिळत, भरपूर झोप मिळते. तेव्हा जर वडीलधाय्या मडळींनी थोडेस रागावल तर विंथडन कुठे? मोठ्याच्या शिंद्या हा लहानांना आश्रिवादिच असतो, अस म्हणताना तेव्हा माझा इथून जायचा प्रश्नच येत नाही."

हे उत्तर ऐकून सीतारामला समाधान वाटले. पण शेखरला काढून टाकायचाच असा त्याचा दिवाळ होता. एके दिवशी त्याच्या घरी एक साधू आला. धरातून दिलेली शिक्षा घेत तो म्हणाला,

"मला या घरांतले सर्वजण चांगले वाटत. प्रत्येकाने वेळून मला रागा की तुम्हाला काय पाहिजे ते" तुमची इच्छा रास्त असेल तर मी ती अवश्य पूर्ण करीन."

सीतारामच्या मुलांनी सुनारी व्यापारात वाढ व्हावी अशी इच्छा व्यक्त केली. नातवंदांनी खूप शिकण्याची मनांषा सांगितली. अरुघनीने सौभाग्यवती म्हणून अभिमान राहावे असे मागितले. आणि सीतारामने त्याच्या घरांतल्या मडळींनीच त्याची देखभाल करावी अशी इच्छा व्यक्त केली.

साधूने "तथास्तु" म्हटले.

तेव्हा सीतारामने शेखरला बोलावून म्हटले "हा काही दिवसांपासून इथे माझी सेवाशुभ्रूषा करतो. हा आमच्या घरांतल्या सदस्य समजा. आणि त्याचीही दक्षता विचारून आश्रिवादि द्या."

सीतारामला वाटेल की शेखर आपल्या खज्वल श्रविष्याला इच्छा लागेल ते इधून निघून जाईल तर श्रानतने सांजण घुन्हा आळापाळीने सैरासामला सांबत करतील पण शैखरने तस केले नाही तो साधूला म्हणाला, "माझे माणक श्रीमान सीतारामजी यांना प्रेम शानी व सहनशाली बावी आण घाना दीक्षापुष्य बाव

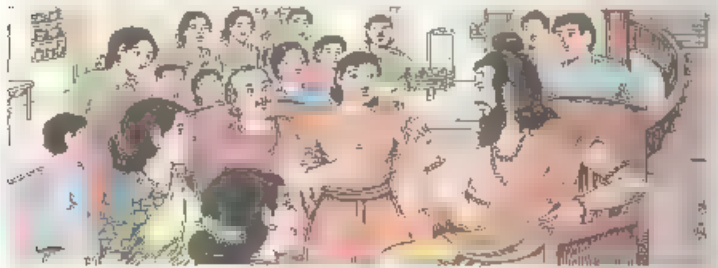
साधुने तयारतु म्हणत आण न्याता विचारने 'त' व 'व' चाल अरमने तर मी तुला मान्यत बनवले असत तुला ही सेवा सदावी लागली ना तो पण तु ही इच्छा का सांगितलीय?

'महागज, ह्या घरानली प्रत्येक व्यक्ती पार चांगली आहे, म्हणूनच त्याच्या इच्छा पूर्ण करण्याची इच्छा आपल्या मनांत आली. माझे माणक सीतारामजी ज्याप्रकार सगल्या लोकांना रागावतात त्याच तरेने ते सगही रागावतात पण नाराज होऊन प्रत्येक गोष्टीसून चिदविह वेग्यामुळे त्याची प्रकृति बिघडते परागने लोक प्राचरुन त्याच्यापासून दूर राहतात सधरा घी राग कही सहन करतो आहे, पण साह्या

सहनशालीचीही सीमा आहेच मी त्याला सोडून गेलो, न न्याता वृद्धाचिंत चारुला सेवक प्रेळण नाही मी किवा आपणवी वृणीही असो त्याची सेवा श्रुभूषा रोमान करू एवढीच माझी इच्छा आहे. म्हणून त्यांना मनाची शांती व सहनशाली भागण द्यामी, अशी मी इच्छा व्यक्त करी

त्याचे ते शब्द सीतारामजी मनात खोच नवून बसले ता म्हणाला, 'वर साड्यापडन वचा इतकी काळजी वाटते आत तर तु परका कया अरमशांत? आजचागून हौ घगतसच एक ज हेस तु मंडी रुषुषा करत जेस, तेस साड्याच घाता सा मळळी साहणी देखावत करी सधे असे मी यणुळे समजेन

सर्वानच सीतारामचा विचार आवडला शेखरन सर्वानाच वाखयल की ता ह्दच्या स्वभावाचा वरसकोर आहे पण तो पुन्हा सामन्या परी परत मना लही सीतारामच्याच घरानल्या मळळीमधे से मिळून भिमळून शिख व सेवा शर्माचा एक भादर्श त्याने राखवना त्यान्या मुळे सीतारामचा स्वभावही शांत व प्रेमळ झाल

ऑगस्ट २००६

चन्नामामा प्रश्नावली-७

बरोबर उत्तर देणाऱ्यापैकी एकाला रु. २५०/- दिले जातील

या प्रश्नावलीत विचारलेले त्व प्रश्न २००५

मधे जून्यामी नं दिनेर वा अंकित असलेल्या गाडीवर आधारित आत व तुरही त्या वाचनल्या आहेत जर तुम्हाला त्या आठवत असल्या तर तुम्ही लगेच उत्तरे दऊ शकाल लक्ष्मण नसताना तर बागही अंक घुन्हा नजरेखालून घाला म्हणजे तमरे शोधितांना मजा वाटेल

न्यासादी यत्तिहा १. शापन माल वय १६ वर्षातारीत मुःकमठाच ही स्पर्धा आहे २. गिनकोत्तराणि पत्ता ३. एका वृद्धासून एका व्यक्तीला भाग घेता येता ४. वराणसीत भोवत्यात ता व क्रमांक ५. पाकितास रदागमा ६. नावना असे विह व चंद्रमामाचा रूपण पत्ता मिहून आन्हाता पाववा ६. शागरन मातुना अखेरपर्यंत तुषची प्रवेशिका आमच्याकडे पोचवी पाहिजे. ७. ऑक्टोबरच्या अक्षाती कोण जे होत होतील

- ६.० शिवमने तत्परामधे एकच महिला श्राहे त्याचे नाव काय?
२. धर्मावर धर्मा अरण ह्याच उत्तम धर्म आहे हे वराणस्या ज्ञानक कथन सांगितले आहे?
३. शरीराचा रासायनिक कारखाना म्हटल जात तो शरीर कसा सर्वात मोठा अन्धय व कोण हा आहे?
४. ठगवरी १ मुष्टवरा शिक्क दिन २ तकरा होता हा कुणाचा ज भद्रिवर आहे?
५. १९८९ मधे ५५० वर्षापूर्वीच्या एका वटवृक्षाला गिनेस वृक्षात नीवणीना मान मिळाला आहे आश्र प्रदेशातल्या कणन्या रावी हा वृक्ष आहे?
६. शिवाजीक प्रभाव टाकणाऱ्या दोन व्यक्ती कोण होत्या?
७. २००२चे ज्ञानपीठ पुरस्कार मिळवणारे दक्षिण भारतातले सुप्रसिद्ध साहित्यिक कोण आहेत?

हे चित्र कोणत्या कथेत आहे?

विचित्र जन्मकुंडली

कलिंग देशात अनेक लहानमोठी राज्ये होती. दक्षिणपूर्व त्वापैकीच एक होते. दक्षिणपूर्वच्या राजाला कलिंग म्हणत. त्याला दोन मुलगे होते. मोठ्याला धोरला. कलिंग व धाकट्याला धाकटा. कलिंग म्हणत. त्या धाकट्याचा जन्मकुंडल्या पाहून ज्योतिष्यांनी भविष्य बर्तविले की ज्योतिष्याच्या मृत्यूनंतर ज्येष्ठ पुत्रच राजा होईल. परंतु धाकट्यांनी जन्मकुंडली विचित्र व अपूर्व अशी होती. कुडली प्रमाणे तो स्वतः साधूस्वाम्यासारखा आयुष्य काढील, पण त्याचा मुलगा गादीला बसव होईल. काही वर्षांनी कलिंग राजा निवर्तला. अर्धवर्ष त्याच्या थोरल्या मुलाला गादी मिळाली. धाकट्याला राजप्रतिनिधीचे पद मिळाले. परंतु त्याच्या मनाने ज्योतिष्यांचे भविष्य कारतं गेले होते, की त्याच्या मुलाला गादी मिळणार आहे. म्हणून तो आपल्या थोरल्या भावाचे मुलीच ऐकत नसे, व अर्धवर्षाने वागे थोरल्या भावाने धाकट्या भावाला कैद करून तुरुंगात टाकण्यास समितले.

त्यावेळी बांधिसत्त्व कलिंग महाराजांच्या

कळ्यापासून मंत्री होते. धोरला कलिंग गादीवर आला. तेव्हा बांधिसत्त्वाचे बंध फार झाले होते. राजाच्या कुटुंबाचे क्लिप्तचैतन्य अशा त्या वृद्ध मंत्र्याने रात्रपणे धाकट्या कलिंगला त्याच्या भावाने काढलेला कुकूम फळविला. धाकट्याला तो कुकूम अपमानकारक वाटला. तो वृद्ध मंत्र्याला म्हणाला - "प्रधान, आपण सर्व प्रकारे माझे हिंसेषी आहा. आपणाला ज्योतिष्याने बर्तविलेले भविष्य महीतच आहे. त्याने काही तथ्य असेल. तर आपण मला थोडी मदत करावी. ते भविष्य खरे करण्याची जबाबदारी आपणावर आहे. ही घ्या. माझी मुद्रा असलेली अगठी, माझी शाल व माझी तलवार पुढे कधीकाळी जो कोणी या तिन्ही वस्तू आपणून आपणांस दाखवील, तो माझा मुलगा आहे असे समजावे. आपण त्याला स्वयं असेल तो मदत करावी," असे वृद्ध प्रधानाला समजून धाकटा कलिंग जंगलात निघून गेला.

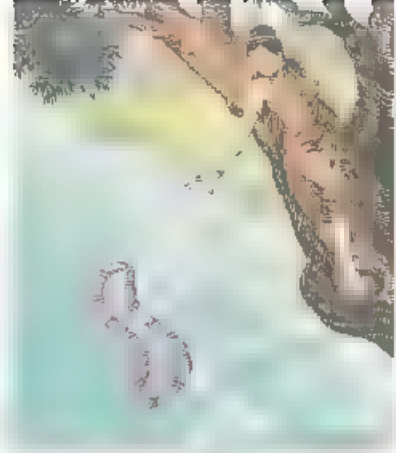
त्याच्या काही वर्षे आधी मगध राजाला एक मुलगी झाली होती. तिची जन्मकुंडली पाहून

ज्योतिष्यांनी भविष्य बर्तविले की तिची जन्मकुंडली विचित्र असून ती आयुष्यभर साधू संन्यासिनीसारखी राहील, परंतु तिच्या पोटी जन्मलेला मुलगा राजा होईल. ते कळल्यावर तिच्याशी लग्न करण्यासाठी किन्हेक तरुण राजकुमारात चढाजोड लागली. तिला मानण्या घालण्याच्या राजकुमाराकडे पाहून राजा काळजीत पडला. यापैकी कोणा प्रकारशी राजकन्येचा विवाह करून दिल्यास इतर सर्व राजकुमार आपल्या जांबयांशी बर घरातील म्हणून राजा विचार करून संपत्तीक कोणाचा काही न कळविला जंगलात निघून गेला.

एका नदीच्या काठी एक झोपडी बांधून राजा व राणी राहू लागली. त्या झोपडीपासून थोड्याच अंतरावर धाकट्या कलिंगाची झोपडी होती.

एके दिवशी मगध राजा राणीसह कदमुळे व फळे वेंचण्यासाठी राजकन्येला झोपडीत सोडून जंगलात गेला. तेव्हा राजकन्येने निरनिराळी फुले आपणून एक सुंदर हार केला आणि ती नदीकाठावर फिरू लागली. काठावर एक अभ्याचे झाड होते. ती त्या झाडावर चढून बसली. तिथून तो हार पाण्यात फेकून ती गंगेत पहात बसली.

तो हार बहात जाऊन धाकटा कलिंग नदीत स्नान करीत होता. त्याच्या डोक्याला जाऊन लागला. तो हार हानात घेऊन धाकटा कलिंग थिचत बसू लागला - "किती सुंदर हार आहे!" बांध्याने निरनिराळ्या रंगाची सुवासिक फुले ओवलेली आहेत. कोण तरुण पुत्रांनी ही ओवली राखेल. या भयकर जंगलात ती कशाचा बरो आला असावी?" असे अनेक विचार करीतच तो

जंगलातून वरून उतरून आला. त्याने त्याचा बघी त्याला दूर कोणीनरी गोड आवाजात गात असल्याचे ऐकू आले. तो थांबून आवाज कोणाच्या दिशेने येत होता याचा अंदाज पाहू लागला. व त्या दिशेने तो चालत जात त्या अभ्याच्या झाडाखाली आला. त्याला एका फार्दस बसलेली मगध राजकन्या दिसली.

राजकन्येवर पाहताच धाकटा कलिंगचे मन निने हिरावून घेतले. तरी स्वतः ला पावतून त्याने तिची चौकशी केली. दोघांचे सभाषण चालू असता धाकट्या कलिंगने स्वतःचा परिचय देऊन तिच्याशी तो लग्नाला तयार असल्याचे रागितले. तेव्हा ती तरुण राजकन्या म्हणाली - "परंतु तुम्ही तर कोणी साधू किंवा संन्यासी जिनास आहात. यासाठी काय आहोत. आम्हाला विवाह कसा काय होणार?"

आत्मक कथा

चांदबा

१७

ऑगस्ट २००६

धाकट्या कलिंगाने तो देखील क्षत्रिय असल्याचे सांगितले आणि आपली पूर्व कहाणी सुरुवाती पासून शेवटपर्यंत सांगितली. तेव्हा राजकन्येने देखील आपल्या राजघराण्यातील गुप्त गोष्टी निव्वदन केल्या. त्यानंतर दोघे राजकन्येच्या आईवडिलांना भेटायला गेले. गजाने सर्व वृत्तांत ऐकल्यावर विचार केला की आपल्या कन्येला या राजकुमाराहून चांगला वर कोठे मिळणार?

त्यानंतर धाकटा कलिंग व मगध राजकन्या यांचा विवाह समुहूर्तावर पार पडला.

एका वर्षाबतर त्यांना एक मुलगा झाला. सर्व राजलक्षणांनी युक्त अशा त्या मुलाचे नाव विजय कलिंग असे ठेवण्यात आले. तो मुलगा नाडात वाढू लागला.

काही वर्षे लोटल्यानंतर धाकट्या कलिंगने जन्मकुडल्या काढल्या व त्यांची अष्टदशा सपली असल्याचे गणितारुन कळले. ज्यातिगणितावरून हे देखील कळले की धोरल्या कलिंगाचे आयुष्यही संपुष्टात येऊ लागले आहे.

तेव्हा त्याने विजय कलिंगला बोलावून समजावून सांगितले, की तो कलिंग राज्याचा वारस आहे. तो म्हणाला - "विजय, तुला आपले

आयुष्य या जंगलात कटण्याची गरज नाही. माझा घोरला भाऊ कलिंग देशाचा राजा आहे. त्याचा मृत्यू जवळ येऊन ठपला आहे. म्हणून तू लवकर दानिपुरात वाऊन आपला राज्याभिषेक करून दे. 'असे सांगून त्याने त्याला वृद्ध प्रधानाविषयी सर्व गोष्टी समजावून सांगितल्या आणि ओळख पटावी म्हणून अगदी वगैरे खुणेच्या तीन वस्तू त्याच्या हातान दिल्या. सर्वांचा आशीर्वाद घेऊन धुराज विजय निघाला.

विजय दानिपुरात पोचताच वृद्ध प्रधानाला भेटला व खुणेच्या तिन्ही वस्तू दिल्या.

नोपर्यंत धाकट्या कलिंगच्या अदाजाप्रमाणे बोरल्या कलिंगाचा स्वर्गवास झाला होता. दानिपुरात अराजक माजण्याची स्थिती उत्पन्न झाली होती.

वृद्ध मंत्र्याने दरबार भरवून विजय कलिंगाची ओळख करून दिली. त्याचा जन्मवृत्तांत ऐकून सर्व सभासद चकित झाले व त्यांनी विजयचा वयजवकार केला.

त्यानंतर विजय कलिंगाचा राज्याभिषेक झाला व तो वृद्ध मंत्र्याच्या मुल्याप्रमाणे राज्य करू लागला.

रामायण

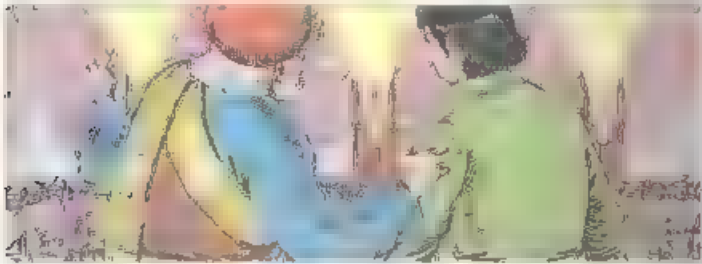
आपल्या वडिलांनी त्या कलिंग स्थित न पाहून श्रीरामचंद्राचे मन फार दुःखी झाले. त्यांनी कैकेयी मातेस विचारले - "माते! माझ्या हातून काही चुक झाली का? बाबा फार काळजीत दिसतात. काय कारण असेल काही समजत नाही. मी यापूर्वी त्यांना इतके दुःखी झालेले कधी पाहिले नाही."

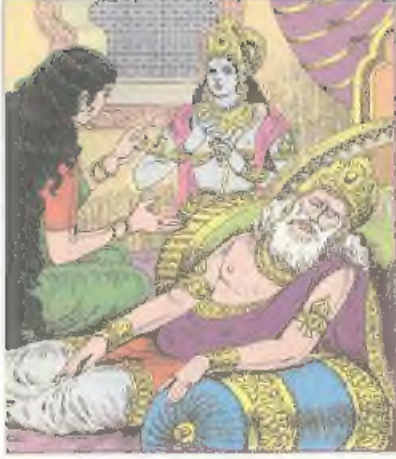
कैकेयीने निःसंकोचपणे सर्व सांगून टाकले म्हणाली - "काही नाही रे बाळा! तुझ्यावर त्याचे जे प्रेम आहे त्यामुळेच ते ब्रतके कुडी झाले आहेत. त्यांच्या मनांत तुला सागावेसे वाटत आहे, पण तुझ्या प्रेमांमुळे त्यांच्या तोंडांतून ते शब्द उमटत नाहीत. त्यांनी एकदा मला एक वर दिला होता, वचनपालन करणे हा क्षत्रधर्म आहे, वडिलांनी दिलेले वचन पुरे करणं व कर्तविणे हा

मुलाचा, म्हणजे तुझा धर्म आहे. ते स्वतःच्या तोंडाचे सांगणार नाहीत. म्हणून मलाच सागावे लागणार आहे."

"राज्याभिषेकाची ही सर्व तयारी व्यर्थ जाणार नाही. भरनाचा राज्याभिषेक होईल, आणि तू वत्कल बसें धारण करून वनात गेलास, तर तुझ्या वडिलांवर हा आरोप कोणी लावणार नाही, कीं त्यांनी वचन देऊन ते मोडले.

अगदी कठोरपणाने कैकेयीने हे सांगून टाकले. सामान्य माणसाने ते ऐकले असते तर त्याला कैकेयीचा रागच आला असता. तो निता उलट उत्तर देऊन, तोंडावरच तिची निंदा करून तेथून निघून गेला असता. पण रामाला यत्किंचित देखील राग आला नाही तो म्हणाला - "माते! मी तयार आहे, वडिलांची आज्ञा, व माते, तुझी

पण आज्ञा पालन करण्याचे भाग्य मला लाभले आहे. भरत गदीवर बसला काय, जिचा मी बसलो काय, एकच पण मला एकाच गोष्टीचे दुःख होत आहे. या लहानशा गोष्टीसाठी बाबांना इतके दुःख कां वाटते? भरताला राज्य देण्याचा माझा विचार आहे हे बाबांनी मला सांगायला एवढा संकोच कां करावा?"

कैकेयी म्हणाली - "त्यांची ही इच्छा पुरी करण्यास तू होकार देशील की नाही, एवढीच शंका त्यांच्या मनात होती. मी भरताला बोलावून घेते. तू मात्र रानात जाण्याची तयारी कर. तू जाईपर्यंत तुझे बाबा रानातून येता सुद्धा उठतील की नाही त्याची मला शंका वाटते."

कैकेयीने थंडपणाने ते सर्व सांगितले. तिथ्या प्रत्येक शब्दानेवर बराचवेळी हृदयाला धर

पडत होता. ती बेशुद्ध होऊन जमिनीवर पडला. रामाने त्याला हल देऊन नीट झोपविले. य कैकेयीला म्हणाला -

"माते! मी कधी घनाची अपेक्षा किंवा राज्याची अपेक्षा ठेवली नाही. आपली कांही करावयाचे असल्यास ते वेळीत निःसंकोचपणे सांगून टाक."

ते ऐकून बराच वेळ उठून रामाची कांही गोष्टण्याच्या निचारांत होता. पण पुन्हा बेशुद्ध होऊन खावी पडला. रामाने दोघांना नमस्कार केला व तो अंतःपुरांतून बाहेर पडला. ब्रह्मणाला हे सर्व कळले. त्याला फार वाईट वाटले व रागाळी आला. तरी तो स्वतःला आवरून रामाच्या मागे चालू लागला.

राम रानांत बसून गेला नाही, खज-चामरांचा त्याने त्यास केला व कीसल्या मातेचा निरोप घेण्यासाठी निघाला.

रामाचे ते विचित्र वागणे पाहून अंतःपुरांतील दासदासी रडू लागल्या. सर्वसंगीतपण करून वनगमन करण्यास बाराग्यासारखा राम तेथून निघून गेला.

राम कीसल्येच्या महालांत आला, तेव्हा कैकेयीच्या महालांत घडलेले वृत्त तेथे कोणाला कळले नव्हते. रामाने प्रवेश केल्याबरोबर दासदासी खजचामरे घेऊन त्याच्या स्वागतासाठी थांबल्या. पण रामाने त्यांना शान्तायला सांगितले, व ती सत्य कीसल्यामातेकडे गेला. वृद्ध दासदासींनी "महाराज रामचंद्र की जय!" चा जयघोष करून

कीसल्या मातेला रामलक्ष्मण आल्याची वार्ता दिली.

कीसल्या तेव्हा पूजा करीत होती. रामाने नमस्कार केल्याबरोबर तिने त्याला आशीर्वाद दिला व राज्याभिषेकाच्या मुहूर्ताला फार वेळ नाही, वशिष्ठ मुनी वाट पहात असतील, असे सांगितले.

ते ऐकून या आनंदात वनगमनाची गोष्ट कशी सांगण्याची. हा संकोच रामाला वाटला.

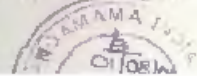
पण धीर करून राम म्हणाला, "आई! बाबांनी मला वनाचे राज्य दिले आहे. मी त्याचे रक्षण करण्यासाठी जात आहे. आतां मी सिंहासना-ऐवजी बर्मासनावर बसणार आहे. बाबांनी भरताला राज्य द्यावे ठरविले आहे, व ते मी कनूल केले आहे."

ते ऐकून कीसल्येला डोक्यावर आकाश कोसळल्यासारखे वाटले व ती बेशुद्ध होऊन जमिनीवर पडली. रामाने तिला सावरून बसविले. कांही वेळाने हुंदक्या आवरून ती म्हणाली - "बाळा! मला आयुष्यभर असेच रडत रहावे लागणार आहे. तुला आपल्या पोटी जन्म देऊन आज वनांत जाण्यासाठी निरोप देण्याचा प्रसंग माझ्यावर यावा, त्यापेक्षा मी वध्याच राहिले असते, तर बरे झाले असते. मूल नाही, एवढेच काय ते दुःख राहिले असते. हुंदक्याचे त्त आटवून तुला लहानाचा मोग केला, आणि आतां ही मायलेकरांची ताटसूट कशी सहन होणार? मी राजमहिषी आहे पण राजमाता होण्याचे भाग्य मला

मिळाले नाही. आजपर्यंत सबलीमत्सर आपल्या घरांत नव्हता, आणि आज एकाएकी हे उग्ररूप धारण करून तो उभा राहिला आहे. मला दास-दारीपेक्षा जास्त हल सहन करावे लागणार, मरण तरी मागून येते का? बाळ, मी देखील येते तुझ्या-बरोबर, करू दे तिला आणि तिच्या लेकाला एण्या!"

ब्रह्मण ते सर्व ऐकत होता, त्याच्या अंगाचा संताप वाढत चालला होता. तो म्हणाला - "माते! त्या कैकेयीच्या हृदयाने दावाला आज वनवास भोगावा लागत आहे. त्यांत नवीन असे कांहीच दिसत नाही. म्हातारपणामुळे मन दुबळे होतेच. बाबांनी स्त्रीच्या मोहाना बळी पडून हा कठोर वनवास दावाला दिला आहे. पण आपण हा अन्याय दोन्यादेखत होऊं देणे शोभत नाही."

नंतर तो रामाकडे वळून म्हणाला - "दादा! राजाने भरतासा राज्य व तुला वनवास दिला आहे, हे जगासार कळण्यापूर्वीच, आपण आपल्या पराक्रमाने तुम्हा हक मिळविण्याचा प्रयत्न करू. मी आपल्या सर्व शत्रूंचा नायनाट केल्याशिवाय शस्त्र खाती देवपारा नाही. अन्यायाचा प्रतिकार करणे हा क्षत्रियांचा धर्म आहे. अन्याय करणारा कोणी परका असो किंवा स्वतःचा बाप असो, त्याचा प्रतिकार केला हा पाहिजेच. तू आम्हा सर्व भावंडांत मोठा आहेस. कुलरीतीप्रमाणे गादी तुलाच मिळाली पाहिजे. तुला रानांत पाठवायला तू काय चक्र केलेस, मला सांग! हे माझे धनुष्य, आणि हा बाण, माझ्या हातांत, व तू पाठीराखा असल्यावर, मला कोणाचीहि भीती नाही."

बौलल्या म्हणाली - "बाळा रामा! तक्षमण

म्हणतो ते काही गैर नाही. वडिलांची आज्ञा शिरोधार्य असावी, परंतु कोणत्या परिस्थितीत त्यांनी आज्ञा दिली आहे हे पाहिलेच पाहिजे. मूं रानांत जाणे मला पितृकुल परत नाही, तू गेलास तर मी उपाशी राहून प्राण सोडीन. त्याचे पाप तुला!"

रामाने जवळ येऊन मातेला समजावण्याचा यत्न करीत म्हटले -

"आई, वडिलांची आज्ञा मोडणे बरोबर होणार नाही. वडिलांच्या आज्ञेने पूर्वी पाहून मोठमोठी व धोर पापे मुलांनी केली आहेत. याची उदाहरणे काय कमी आहेत? कंड नामक मुनीने गोवध कैला.

परशुरामाने मातृहत्या केली, सगरपुत्र भरभ झाले. आणि मी तुझ्या आज्ञेबद्दल का आहे? तुझ्या बोलण्याकडे मी दुर्लक्ष करीत नाही. पण तूच सारासार विचार करून मला रानांत जायची परवानगी दे, मी मोठा आहे, मी जो किता भावून देईन, तोच माझे धाकटे भाऊ गिरवणार." नंतर तक्षमणाकडे वळून राम म्हणाला, "तक्षमणा! तुझे प्रेम व पराक्रम मी ओळखतो, पण जेथे धर्म, तेथेच जय असतो. आपण स्वतःच्या धर्माचे पाळन केलेच पाहिजे. रामाच्या भरांत स्वार्थवशा कांही करून नंतर पश्चात्ताप करणे हे शहाणपणाचे काम नव्हे."

राम पुन्हा आईला म्हणाला - "मी वनांत जात आहे, याचा बाबांना आनंद होत आहे असे का तुला वाटते? वचनांत बद्ध झाल्यामुळे त्यांना ते

करावे लागले. त्यांचे मन अत्यंत दुःखी आहे. हा दैव-दुर्बिलास समजून मनाचे संपाधान करून श्रेण्यापत्तीकडे कांहीच करता येत नाही नाहीतर कैकेयी मातेला असा बर मागण्याची बुद्धि शास्त्री असली का? तिचे माझ्यावर भरतापेक्षा जास्त प्रेम होते, हे तुला माहीत आहे आणि तीदेखील एक माताच आहे. माझ्या राज्याभिषेकांत विघ्न आल्याचे तुला इतके दुःख झाले हे जितके स्वाभाविक आहे, तितकेच किंबहुना जास्त दुःख माझ्या राज्याभिषेकाने तिला होणे, नैसर्गिक नाही का?"

राम वडिलांची आज्ञा मोडून घरी राहणे अशक्य आहे, हे पाहून कौसल्या मातेने मन कठोर करून त्याला आम्हीबांब विला.

नंतर राम सीतेच्या महालांत गेला. सीतेला पहिल्यावर रामाचा धीर सुटला, त्याच्या डोळ्यांतून धळधळा अश्रुप्रवाह सुरू झाला. सीता आनंदाने रामाच्या स्वागतासाठी जवळ आली. पण रामाच्या डोळ्यातली टिपे पाहून ती घाबरून गेली.

रामाने थोडक्यांत सर्व सांगून टाकले आणि म्हणाला -

"मला आतां रावांत जाणे भाग आहे. तोपर्यंत तू घरी राहून बृद्ध सातसुसाऱ्यांची सेवा कर. भरत सांगेल तसे बाग त्याच्यासमोर कधी माझी प्रशंसा करू नकोस. तो स्वभावाने गोड आहे. माझा धाकटा भाऊ आहे, म्हणून तुम्हा भारत्याला वाटणार नाही."

चांदीबा

तें ऐकून सीता किंचित प्रेमाकुल व क्रोधपूर्ण आवाजांत म्हणाली - "हे नवें काय बोलता आहात? अशा माझा अपमान कां करता? लीचा धर्म पति जाहे, तुम्हाला मनवास बिसा, तर तो मला नाही कां दिला? मी तुमच्या पावलावर पाऊल ठेवून अशीसमोर प्रतिज्ञा नाही की केली? तुमचे सुख ते माझे सुख, तुमचे दुःख ते माझे दुःख, आणि रानांतील श्वापदांचे भय म्हणाल, तर तुमच्यासारखे पराक्रमी पती जवळ असल्यावर मला कशाचे भय? जो रानांत राहणाऱ्या ऋषी व मुनींचे रक्षण करील, तो माझे रक्षण करणार नाही का? मीसुद्धां बरोबर येणार. माझा हा निश्चय अढळ आहे."

रामाने अनेक प्रकरे सीतेची स्मरूत घातण्याचा प्रयत्न केला. पण सीतेने त्याचे काही एक ऐकले नाही.

ती म्हणाली - "ज्योतिष्यांनी आपले भविष्य वर्तकने तेव्हा वनाचा योग आढे असे सांगितले होते, तसेच माझे भविष्य सांगतांना देखील त्यांनी वनाचा योग सांगितला होता, तेव्हा तो टळणे शक्य

नाही. म्हणून मी देखील बरोबर येणार."

तरी रामाने बरोबर बेजल जाण्यास नकार दिला, सीतेला अपार दुःख वाटले व रागाही आला. तिने रागाच्या भासांत म्हटले -

"माझ्या बडिलांनी माझा हान तुमच्या हातांत दिला, तो तुम्ही मला असे सोडून जाल म्हणून कां दिला? त्यांचा जन्मई पराक्रमी असला, म्हणून तर त्यांनी धनुष्ययज्ञ करविता होता. त्यांना ही गौष्ट कळली तर त्यांना काय वाटेल? त्यांना तुमच्या शौर्याबद्दल संशय आला, तर माझी मान खाली होईल, याचा काही विचार! मी तरी अशी काय चूक केली, की मला येथे सोडून वनांत जायचा तुम्ही विचार केलात? तुमच्याशिवाय जगांत माझे कोणी नाही, जेथे तुम्ही तेथे मी," असे सांगून सीता रुंद सांगली.

रामाने जास्त आग्रह धरला नाही, त्याने तिला बरोबर जाण्याची तयारी करवयास सांगितले.

राम निघून गेल्यावर सीतेने अंगावरचे सर्व दागिने काढून दसदसांनीना वांटून टाकले. उरलेले सामान ब्राह्मणांना दान करून टाकले.

विरूपचा विवाह

एका गांवात ब्रजभूषण नांवाचा एक समीनदार राहत होता. त्याला विरूप नांवाचा लमाला योग्य वयाचा एक मुलगा होता. विरूप रोज रात्री आपल्या घराभागाच्या अंगणातील पिंपळाच्या झाडाखाली झोपत असे. सकाळी झाडावरील कितविलणाच्या पाऱ्यांना बघून प्रसन्नचित्ताने उठत असे.

एक दिवस सकाळी जग येताच त्याने झाडाकडे वधिले आणि एक किंकाळी मारून तो बेशुद्ध पडला. मुलाच्या किंकाळीचा आवाज ऐकून ब्रजभूषण त्या ठिकाणी पोचला. बेशुद्ध पडलेल्या आपल्या मुलाला त्याने नोकरांच्या मदतीने घरांत आणले.

बोटचाच वेळत विरूप शनावर आला. परंतु वेढ्यासारखे वागत तो असंख्य बोलू लागला. विरूपच्या अशा परिस्थितीमुळे ब्रजभूषण घाबरावा, घाबरण्याचे एक महत्वाचे कारण ही होते, कारण त्याच दिवशी विरूपशी लग्न खवण्यासाठी मुलीकडील मंडळी पायची होती.

ब्रजभूषणने मुलीकडच्या मंडळींना निरोप

धाडला की त्यांनी एका आठवड्यानंतर यझे, मग त्याने शंजाराच्या वैद्य माधवाचार्यांना बोलावणे घाडले.

माधवाचार्यांनी त्याला तपासून सांगितले. "मुलगा आजारी किजारी नाही. बहुतेक त्याला भूत पिशाचिनीने मारले आहे. ब्रुदाचित तो भूता प्रेताला पाहून शाबरला असावा. आमच्या मठांत एक साधूबाबा आर्तसे आहेत. त्यांना एकदा दाखवून द्यावे."

नंतर दोघेही त्या मुलाला धेऊन मठांत पोचले. त्याच वेळी एक माणूस साधू महाराजांभोवती प्रदक्षिणा घातल्यासारखा चकरा मारत होता. माधवाचार्यांनी सांगितले की त्यालाही भूताने मारले आहे. साधूने आपल्या हातातील छडीने दोन तीन वेळा त्या माणसाच्या डोक्यावर प्रहार केला. त्याच्या अंगातील भूत उतरले. साठजिकच ब्रजभूषणचा साधूवर विश्वास बसला.

साधूने त्याचे सारे बोलणे ऐकले व म्हणाला, "तुझ्या शरीरांत कोणी भूताखेनाने संघार केलेला

नाही. तुझ्या कोण्या शत्रुने, तुझ्याक मंत्र फेकला आहे. कुणी मांत्रिकच हे करू शकतो, सांगा बरं तुमच्या गांवात किती मांत्रिक आहेत?"

"आमच्या गांवात दोनच मांत्रिक आहेत. शरभ आणि सांब" ब्रजभूषण म्हणाला.

"त्यांच्यापैकी एकाने हे केले असावे. तू त्या दोघांकडेही जाऊन विचार की ते तुझ्या मुलावर उपचार करतील का? जो मांत्रिक ह्यावर उपचार करण्यास तयार होईल, त्याचे नांव परत येऊन मला सांग." साधूने म्हटले.

ब्रजभूषण आणि माधवाचार्यांनी घरी परतताच त्या दोन्ही भूतबैद्यांना बोलावणे पाठवले. शरभने विरूपवर उपचार करण्यास नकार दिला य तो तेथून निघून गेला. सांबने म्हटले, "मी ह्याच्यावर उपचार करतो. आज रात्रीच अंजन घालून मी शोधून काढतो की ही करणी आहे तरी कुणाची? शरभ नेहमीच पैशाच्या पाठीमागे थायणारा आहे,

मला सशय येतो आहे की हे त्याचेच काम असावे, म्हणून तो गुपचुप येथून सडकला. मी त्याचे रहस्य उघडकीस आणीनच."

या दोघा मांत्रिकांमध्ये वैर होते. ह्यानंतर ब्रजभूषणने रांबला परत पाठवले य साधू-महाराजांना जाऊन सांगितले की सांब विरूपवर उपचार करण्यासाठी तर तयार आहेच, पण त्याचा अंदाज असा आहे की ही शरभचीच करणी असावी, साधू महाराज म्हणाले, 'तु सुद्धा शरभवरच संशय घेतो आहेस का? पण मी माझ्या दिव्य दृष्टीने जाणलं आहे की ही करणी सांबचीच आहे. आज रात्री अंजन घालण्याच्या निमित्ताने तो तुझ्या मुलाचे प्राण घेण्याचा प्रयत्न करेल. माझे म्हणणे ऐक आणि आपल्या मुलाचे रक्षण कर."

ह्यानंतर साधूने ब्रजभूषणला काय काय करायचे ते सगळे सांगितले. त्याच दिवशी रात्री ब्रजभूषण आणि माधवाचार्य हे आणखी दोघांजणांना बरोबर घेऊन सांबच्या घराकडे निशाले, अन वाटेतच जगळं एका कोपऱ्यात लपून बसले.

मध्यरात्रीनंतर सांबने आपल्या शरभच्या कपोर मध्बभागी रांगोळी काढली. रांगोळीच्या मधोमध भेलेल्या सापाला ठेवता. त्याच्यावर मस्तकवज्रा खापरचा तुफान ठेवता. त्यावर एक लिंबू रचून ठेवत. त्यानंतर धूप पेटवता. मग आपल्याच एका बोटार घाब करून त्या रताने कपाळावर टिळा लावता.

ह्या सर्व सोपस्कारानंतर सांब आला रांगोळी-समोर बसणाराच होता - दसव्यात चारी बाजूती लपलेले लोक सांबच्या घरात घुसले. त्याला एका खांबाला बांधून भरपूर बडबडून काढले, अन त्याला ओढत ओढत साधूपुढे आणले.

सगळ्यांनीच सांबवर दबाव आणला की त्याने आपली चूक मान्य करावी, पण सांबने छाती पिटत रडत रडत सांगितले, "अहो मान्यवर मंडळींनो, मी देवशपथ सांगतो, मी करणी वगैरे कांही केली नाही. मला हे ही माहित नाही की कुणा तुष्टामुळे हा अनर्थ ओढवला आहे. मी अंजन लावून वधणारच होतो. तेवढ्यांत हे लोक मला ओढत ओढतच इथे घेऊन आले."

त्यावेळी विरूपला आपल्या बरोबर घेऊन शरभ तेथे पोचला आणि जरा मोठ्या अवाजता ओरडून म्हणाला, "तावडतोब बंद कर सांबला मारहाण करणं. प्रत्यक्षांत मंत्र तंत्र करणाऱ्या पण साधुच्या वैभवात आलेल्या शंजाराच्या गांवातील ह्या मांत्रिकांना चांगलं होडपून काढा. त्यांनीच हा दुष्टपणा करून उजळ मला आणि सांबला बदनाम करण्याचा प्रयत्न केला. मला पहिल्या-पासून त्यांचाच संशय येत होता."

हे बोलणे ऐकताच तो लबाड साधू सटकायला बघत होता. पण शरभ आणि विरूपने त्याला पकडून खरपूस मार दिला.

ओरडत ओरडतच साधूने म्हटले, "बंधूगो, माझ्या अति हव्यासापायीच मी अशी वाईट कृती केली. पण माझ्याहीपेक्षा दुष्ट काम करणारा

बदमाश माणूस दये हजर आहे." आणि त्याने माधवाचार्यांकडे नोद दाखवून इशारा केला. माधवाचार्यांचा चेहरा काळा निळा पडला.

ब्रजभूषणने त्यावर म्हटले, "ही सारी तुझी करणी आहे तर, तू असा दुष्टपणा का केलास?"

ह्याचे विरूपनेच उत्तर दिले, "माधवाचार्यांचा कंजूषपणा सर्वांना परिचित आहेच. त्यांच्या एकुलत्या एका मुलीचे लग्न माझ्याकडोवर लाबायची इच्छा असल्याने, एकही दमडी खर्च न करता मला आपला जावई करून घेण्यासाठी त्यांनीच साधूद्वारा माझ्यावर हा प्रयोग कायला. ह्या करणीने मी वेढा झाल्यावर साहजिकच मला कुणी मुलगी देणार नाही. मग त्यानंतर आपल्या मुलीचे माझ्याबरोबर लग्न लावून मला परत बरं करायचं, अशा विचारानेच त्याने हे कृत्य केले आहे. झाडावर ती भयंकर आकृती पाहून खरोखरच माझी बुद्धी झट झाली होती. परंतु शरभच्या कृपेने आता मी बरा झालो आहे."

माधवाचार्यांना आपल्या कृत्याची लाज वाटली. झाल्या अपमानाने खरोखरच त्याची अकल ठिकाणावर आली, भरपूर पैसा खर्चून त्याने आपल्या मुलीचे लग्न विरूपकडोवर घाटात करून दिले.

